

NUMISMATISK

LEKSIKON

PETER FLENSBORG

Dansk Numismatisk Forening

Cruz

0.922. 1717-1748 er den møntet som en → pinto til 400 reis, og fra 1752-1821 som pinto til en værdi af 480

Portugal, Jose I (1750-1777):
Cruzada 1771 (guld).

reis, selv om der stod 400 på mønten. Allerede 1643 under John (1640-1656) fremkom cruzado de prata dvs. sølv cruzadoen, hvis vægt var 22,95 g med finheden 0.917. Mønterne havde tallet 400 (reis) stående ved siden af skjoldet. I 1663 blev de, på grund af krigen mod Spanien, kontramarkerede med et kronet 500 for 500 reis, og de under Alfons VI (1656-1667) udmøntede cruzados vejede nu kun 18,36 g med finheden 0.917. Under Pedro II (1683-1706) faldt vægten yderligere, idet den fra 1688 var 17,32 g med finhed 0.917 og kaldtes cruzado nuevo. Fra 1722 faldt vægten til 14,96 g og finheden 0.900. Mønten er sidst præget 1837. I Goa er præget en manael (cruzado) 1495-1521 og en halv manael (mea).

Cruzado. Spansk billonmønt udmøntet af Enrique II, konge af Castilien og Leon 1369-1379.

Cruzeiro. Møntenhed i Brasilien fra 1942, hvor 100 centavos=1 cruzeiro. Som følge af en kæmpeinflation er møntnavnet i tiden 1967-1992 ændret flere gange. 1967: cruzeiro novo (1000 cruzeiros =1 cruzeiro novo). 1970: Navneændring til cruzeiro. 1986: cruzado (1000 cruzeiros=1 cruzado). 1989: cruzado novo (1000 cruzados=1 cruzado novo), hvorefter man igen er vendt tilbage til det oprindelige navn cruzeiro. Den 28/7-1993 meddeltes endnu en møntændring, således at 1000 (gamle) cruzeiro=1 real cruzeiro. In-

flationen i Brasilien fra 1980 til 1993 har været 146 milliarder% .

Cuartilla → Cuartillo.

Cuartillo (Cuartilla). Spansk billonmønt udmøntet af Enrique IV (1454-1475), konge af Castilien og Leon. Også Alfonso de Avila har præget hele og halve C. Under regentparret af Navarra, Juan II Albert og Katarina (1493-1512) er præget guld C. Først under Felipe II (1556-1598) ved dekret af 14. december 1566 opstår den igen som en 1/4 sølv real, dvs. 8 1/2 maravedis, men den blev normalt kun regnet som en 8 maravedis mønt.

I Sydamerika et almindeligt navn for spansk-amerikanske 1/4 realer. I Mexico er den udmøntet i kobber i flere af provinserne.

Cuarto (Quarto). Spansk billon-eller kobbermønt præget fra omkring 1500 tallets begyndelse. Billon cuartoen havde en værdi af 4 maravedis, og den tilsvarende billon medio cuarto var lig 2 maravedis. Cuartos i kobber svarer stort set til maravedi. Under Carlos II (1665-1700) er for Navarra udmøntet cuarto=4 cornados. I 1700 tallet blev den udmøntet til brug i Pamplona i Nordspanien. Fra 1771 er den præget for Manila på Filippinerne og fra 1802 for Caracas i Venezuela. Under den franske okkupation af Barcelona og Catalonien lod Napoleon præge 1/2, 1, 2 og 4 cuartos, og efter besættelsen er der under Fernando VII også præget en 6 cuartos for disse områder. 4 cuartos=1 sueldo, og 6 sueldos=1 peseta. Mønten er sidst slået i 1848.

Cumberlands Jack → Hannover Sovereign.

Cutmynt (eng. Cut Coins) → Bit.

Cyklus datering er anvendt af en række lande. Mest kendt er nok den

kinesiske, der anvender en cyklus på 60 år. Den indførtes af Huang Ti i året 2697 f.Kr. og bruges stadig i Kina. Året inden for den enkelte cyklus udtrykkes ved to kinesiske tegn, hvoraf det ene er eet af de 12 tegn fra dyrekredsen, medens det andet er et af de 10 (5 x 2) himmelske elementer, der omfatter træ, ild, jord, metal og vand.
→ Tidsregning, → Datering af mønter.

Czerwony Zloty → Zloty.

Czworak. Polsk betegnelse for en sølv 4 groszy (4 groschen).

D

Daalder (daelder). Hollandsk betegnelse for daler. I Spansk Nederland (sydlige N.) brugtes → patagon, som var det spanske navn for albertus- eller kreuztaler. I de nordlige Nederlande er navnet daler hæftet på flere forskellige store sølvmonter, bl.a. rijksdaaler og lovedaler (lecuwendaalder).

Daelder Pelipe → Philippstaler.

Dala. Ord for »dollar« på Hawaii.

Dalasi (flertal: Dalasis). Hovedmøntenhed i Gambia efter decimalsystemets indførelse midt i 1971. 1 dalasi=100 bututs.

Daler. Ordet afledt af den tyske taler (thaler), der er en forkortelse af joachimstaler og betegnelse for store sølvmonter, som greverne af Schlick i Joachimsthal udmøntede fra omkring 1519. Disse kaldtes »joachims-thaler grossen groschen«, kortere

»thaler groschen« og til sidst blot thaler. Allerede inden dette tidspunkt var der i Tyrol 1486 udmøntet en stor sølvmønt kaldet → guldiner (15 lødig), og fra omkring år 1500 udmøntedes en → guldengroschen af vægt 29,23 g i Sachsen. Thaler eller taler er således en fælles betegnelse for en ca. 30 g stor sølvmønt, som dominerede handelen fra 1500-tallet og op til efter midten af 1800-tallet. Den oprindelige taler er efterlignet i mange lande, og de efterlignedes navne er ofte afledt af ordet taler. Således det skandinaviske daler (speciedaler, rigsdaler etc.), → daalder i Holland, → tallero i Italien, → talar i Polen og → dollar fra Amerika, hvorfra møntbetegnelsen er blevet optaget af mange andre lande. Joachimstaler, der som handelsmønt kom vidt omkring, fik her andre navne, der var afledt af det oprindelige stednavn; således → jacondale i Frankrig samt det russiske → jefimok, der var afledt af det polske joachimik. Andre lande foretrak nye navne for denne mønttype. I Frankrig: → ecu blanc, i Italien: → scudo, i de sydlige Nederlande: → dukaton og patagon, i England: → crown og i Spanien: → peso a ocho. I Tyskland findes en mængde forskellige talere byggende på forskellige møntfodder (reichtaler, konventionstaler, kronetaler og vereinstaler). Mange talermønter er udmøntede som dobbelte eller flerdobbelte samt i mindre størrelser af værdi 1/2, 1/4 eller 1/8 taler. En enkelt taler bliver dog stadig præget. Det er den østrigske → Maria Theresia-taler 1780, som lige siden er blevet efterpræget i enorme mængder (ca. 500 mio. stykker) i bl.a. Wien, Prag, Günzburg, Milano, Venedig, London, Paris, Rom, Bombay og Bruxelles. Efter 1960 er det kun Mønten i Wien, der må præge den. I Danmark kaldtes 2 krone-stykket 1875-1959 populært for daler, idet 1 rigsdaler ved overgangen til krone-og øresystemet i forbindelse med → Den Skandinaviske

Møntunion blev til et 2 krone-stykke.

Daler Carolin (Daler Karolin). Svensk møntenhed opstået medens man 1624-1776 havde dobbeltmøntfod (kobber/sølv). 1 daler carolin (markmønterne i sølv)=2 caroliner (dvs. to 2 mark stykker i sølv)=4 mark (sølv).

Daler Courant. Svensk regnebegreb lig 32 øre i sølv, som indførtes under dobbeltmøntfods-perioden (ca.1624-1776).

Daler kopparmynt. Svensk regnemøntenhed opstået kort efter, at dobbeltmøntfoden (sølv og kobber) indførtes 1624. 1 daler kopparmynt (ofte forkortet K M)=4 mark k m (regnebegreb)=32 øre k m (regnebegreb samt visse mønter af kobber). Blandt de første svenske sedler – de såkaldte Palmstruchske sedler, er en serie kreditvædder lydende på daler kopparmynt 1661-1664.

Daler Silvermynt. Svensk regnemønt opstået kort efter, at dobbeltmøntfoden (sølv og kobber) indførtes 1624. 1 daler silvermynt (ofte forkortet d s m eller d s m t) (plåtmynt af kobber)=4 mark s m (regnebegreb)=32 øre s m (kobbermønt). Forholdet mellem daler s m og daler k m var fra 1633 1:2, 1644: 1:2 1/2 og 1665 1:3.

Daler S.M. → S.M.

Dalerstørrelse (eng.: Crownsizet). Generel betegnelse for en sølvmønt med en vægt på 20-30 g og en diameter på ca. 33-50 mm. Betegnelsen crownsizet eller blot crown benyttes også om kobbernikkel mønter (sølvfarvede) af samme størrelse og vægt.

Daljunker. Betegnelse for et par uhyre sjældne (unike ?) svenske mønter; en ørtug og en fyrk (1/2 ørtug), som før i tiden blev henført til

den såkaldte Daljunker. De påstodes at være præget af Sten Sture d. yngres ældste søn Nils Sture under et oprør mod Gustav Vasa i Dalarna i 1527. Analyse af mønterne viser, at denne ørtug var bedre end de samtidige andre ørtuger, men at fyrken var meget dårligere. Forsideindskriften er: NICOLAVS STVRE, medens bagsiden har indskriften: S M IN VALDIBVS dvs. Dalarna. På grund af bogstavtyper m.m. mener → L.O. Lagerqvist, at mønterne snarere er udmøntet af Svante Stures fader Nils Bosson (Sture), dvs. noget tidligere end først antaget.

Lit: NNÅ 1962 s.79-97.

Dalpilarna var specielle armbrøstpille anvendt i slutningen af middelalderen i Sverige og Norge. Dalpile var en anelse kortere og en hel del lettere end den kontinentale armbrøstpil. Det siges, at Gustav Vasa ville afskaffe dalpilene i 1521, idet han ifølge P.Swart (1912) forsøgte at lære dalkarlene at anvende den kontinentale type. To korslagte dalpile har været motiv på mange svenske mønttyper, siden Gustav Eriksson (Gustav Vasa) som rigsforsøger 1521-1523 første gang introducerede motivet. Senere er det fra 1624 anvendt på → klippinge samt jævnligt på kobbermønter og på → plåtmynter.

Lit: KL 1 sp.236-237, 13 sp.280-281.

Dam. En mønttype fra det nordindiske område i mogultiden fra midt i 1500-tallet. 1 dam=1/2 tanka=2 nisfi=4 danra=8 damri. I Indien var det oprindelig en ca. 20 g tung kobbermønt, men med tiden reduceredes vægten, og senere opererede man med både en tung dam og en lettere på ca. 13 g. I Nepal er den i 1600-tallet først udmøntet i guld og sølv og fra omkring 1800 også som kobbermønt. 1 dam=1/4 paisa=1/128 mohar. Da moharens vægt var ca. 5,4 g, svarede 1 dam i sølv eller guld til 0,042 g, og disse små tyn-

Damp

de guld og sølvmonter var så lette, at vinden kunne tage dem. De sidste dam mønter i guld og sølv er præget i Nepal under Trivhuvana Vira Vikrama (1911-1950).

Dampkøkkentegn. Tegn fra diverse danske dampkøkkener anvendt 1856 – ca. 1880. Dampkogning efter udenlandsk forbillede resulterede i oprettelsen af Kjøbenhavns Dampkøkken 1856 i Regnegade i København, efterfulgt af tilsvarende i Odense, Slagelse og Århus i 1859, Borgergades Dampkøkken fra 1863 samt Dampkøkkenet i Studiestræde 88 i København. Alle disse etableringer med social funktion benyttede diverse betalingstegn. Der fandtes to typer: runde eller firkantede, eller tegn med og uden hul. Tegnene med hul gjaldt 10 skilling og uden hul 12 skilling beregnet for: »Maden ud af huset«. Dampkøkkenernes levetid blev ikke lang, og de erstattedes snart af billige spisehuse, som også havde deres egne tegn.

Danefæ. Oprindelig danæfæ eller danæt fæ (dødt gods). I Valdemar Sejrs Jyske Lov 1241 angives: »At guld og sølv fundet i høje eller efter ploven eller andetsteds hører Kongen til«. I Eriks Sjællandske Lov står, at: »Guld, der bliver fundet og opgravet af jorden, det man siger er danefæ«. I Chr.5.'s Danske Lov 1683: »Guld og sølv som findes enten i høje eller efter ploven eller andetsteds og ingen kender sig ved kaldes danefæ det hør Kongen til og ingen anden«. Forordningen 22. marts 1737 udvides til også at omhandle »metal og al anden skat«, og ved Plakat af 7. august 1752 blev mønter udtrykkelig nævnt. Desuden angaves det, at man skulle »nyde efter dets værd fuldkommen betaling«.

Moderniserede danefæ-regler fremkom i Lov nr. 291 af 6. juni 1984 prg.27: »Genstande fra fortiden, herunder mønter, der er fundet i Danmark, og hvortil ingen kan

godtgøre sin ret som ejer, er danefæ, såfremt de er forarbejdet af værdifuldt materiale eller har særlig kulturhistorisk værdi«.

Stk.2. »Danefæ tilhører Staten. Den, der finder danefæ, og den, der får danefæ i sin besiddelse, skal straks aflevere det til Rigsantikvaren«.

Stk.3. »Rigsantikvaren udbetaler en godtgørelse til finderens. Godtgørelsen fastsættes under hensyn til det fundnes materialeværdi og sjældenhed samt til den omhu, hvormed finderens har sikret fundet«.

Jordfundne mønter skal altid indsendes til Den kgl. Mønt-og Medallesamling, Nationalmuseet, 1220 København K. Loven har fået fornyet aktualitet, efter at metaldetektorerne har holdt deres indtog. Danske mønter efter 1875 samt kobberskillingen 1771 har dog næppe interesse for museet. Også andre almindelige småmønter fra det sidste par århundreder vil lejlighedsvis blive returneret til finderens, når de skønnes at være uden faglig interesse; men findes de i større mængder eller på et bemærkelsesværdigt sted, kan også sådanne mønter give væsentlige historiske oplysninger, f.eks. om skatteindeklæggelser, om dyrkelse af hellige kilder eller om markedspladser.

Det svenske modstykke til danefæloven hedder → kulturminneslagen. Lit: KL bd.2 (1980) sp.639-639.

Danegæld. Betegnelse for de store pengesummer, der blev udbetalt til vikingehærene for at få dem til at standse plyndringerne i England og Frankrig. Ordet danegæld kendes først fra Edward Bekenderens tid (1042-1066), hvor der tales om »dænegelde«, hvorimod de første beretninger benævner dem »gafol« eller »tributum«. De første tributter i England fra 865, 872 og 876 synes at have været meget lokale i deres karakter. Første store betaling finder sted 991, hvor der overføres 10.000 pund sølv til vikingernes anfører.

Svend Tveskæg får 1002 og 1007 henholdsvis 24.000 og 36.000 pund sølv. 1012 modtager underanfører Thorkil den Høje 48.000 pund sølv, hvorefter han går i tjeneste hos kong Ædelred med hele 45 skibe. Fra dette tidspunkt er danegæld mere en særskat med det formål at underholde landets forsvarere. Knud d. Store skal 1018 have fået i alt 82.500 pund sølv. Disse tributter blev betalt med forskellige sølvgenstande, barrer eller mønter, og der er ingen tvivl om, at en ganske væsentlig del af de i Skandinavien fundne angelsachsiske mønter stammer fra danegælden.

Lit: KL bd.2 (1980) sp. 639-641.

Danelagen betyder blot »dansk lov« og brugtes i middelalderen om den del af England, hvor de danske lov gjaldt. Danelagen omfattede reelt næsten 2/3 af England og gik fra London og nordnordøst op til den skotske grænse. Disse områder var Northumberland, Essex, Østangel

Jever, Maria (1536-1575):
Danielstaler 1561.

og det halve Mercia, hvor de danske vikinger prægede mønter fra sidste del af 800-tallet, men omfattede undtagelsesvis alt i Storbritannien, der stod under nordisk herredømme, altså også Skotland, Murray og alle de skotske øer.

Danielstaler. Tysk taler (Dav.9338-40) fra byen Jever, hvor den under Maria (1536-1575) udmøntedes med en forside visende Jever's hjælmede skjold og en bagside med Daniel i løvegården hvorover en svævende engel med Habakuk.

Danmøntkort → Møntkort.

Dannebrogskrone. Navn på Chr.5.'s norske krone (4 mark) 1683, der på bagsiden afbilder dannebrogskorset og omskriften LABORANTEM CORROBORAT (Styrker

*Christian 5. (1670-1699):
Dannebrogskrone 1683 fra Norge.*

den stræbende). På disse mønter er D.G. (Dei Gratia) i kongens latinske

titel udeladt, idet monogrammet repræsenterer kongenavnet, og D.G. derfor ville virke kunstnerisk uheldigt. 1683 er det år, Chr.5.'s danske lov offentliggøres. Norske 8 og 16 skilling-mønter med samme design er udsendt 1685 og 1684.
→ Ordensmønter.

Dannebrogordenen. Dansk orden indstiftet 1671 (med statutter 1693) under Chr.5. med det danske flag som forbillede. Ordenen sattes bevidst i forbindelse med myten om det danske dannebrogflag, der faldt ned fra himlen under danskernes korstog i Estland i 1219. Ordenskæden består af kronet W og Chr.5.'s monogram, hvorimellem er et emaljeret hvidt latinsk dannebrogskors med røde kanter. Selve ordenstegnet består af et dannebrogskors, mellem hvis arme der findes kroner. Øverst regentens kronede monogram. På forsiden af korset står: »Gud og Kongen« og i midten Chr.5.'s kronede monogram. På bagsiden ses årtallene 1219, 1671 og 1808, refererende til korstoget i Estland, indstiftelsen i 1671 og de radikale ændringer fra 1808 under Fr.6., hvorefter ordenen blev inddelt i flere grader. I midten et kronet W som refererer til Valdemar Sej. De forskellige grader af Dannebrogordenen i nyere tid er: Storkommandør af Dannebrogordenen (S.Kmd.), Storkors af D.(S.K.), Kommandør af 1. grad af D.(K1), Kommandør af D.(K), Ridder af 1.grad af D.(R1), Ridder af D.(R). Desuden findes Dannebrogsmændenes Hæderstegn (D.M.), der er af sølv. Dette er senere ændret til Dannebrogordenens Hæderstegn (D.Ht.). Samtlige insignier skal tilbageleveres ved indehaverens død.

→ Ordener, Ordenskapitlet.

Lit: F.ereslegionen og Dannebrogordenen, udstillingskatalog, Rosenborg 1982; M.Bencard og T.Kaarsted (Ed.): Fra Korsridder til Ridderkors, 1993.

Danneskiold-Samsøe, Chr.

(1702 - 1728). Dansk greve hvis møntsamling i 1732 i sin helhed blev købt til Det kgl. Møntkabinet i København. Over samlingen foreligger et trykt katalog som omfatter 3449 mønter, hvoraf 58 er guldmønter.

Lit: NFM Bind XIII (1932/33) s.178; DBL bd.3 (1979) s.578.

Dansk-Amerikansk Mønt. Mønter til brug på de Dansk Vestindiske Øer: St. Thomas, St. Croix og St. Jan. Allerede i 1717 havde man sat de første pengesedler i cirkulation. De første mønter fra 1740 havde omskrift: DE DANSK AMERIC.

Dansk Vestindien, 12 skilling 1767 og 20 cents 1862.

EYLAND KAAB MYNT eller FOR DE DANSK AMERIC. INSULER. Fra 1757: DANSKE AMERICANSK M. Fra 1836: DANSK AMERIKANSK MYNT og fra 1859: DANSK VESTINDISK MØNT. Efter 1904 står der kun DANSK VESTINDIEN.

Dansk banco seddel (D.B.S.). Betegnelse for danske pengesedler udstedt af Kurantbanken (→ kurantsedler). På danske privatsedler fra begyndelsen af 1800-tallet er ofte angivet, at et vist antal af disse sedler ombyttes med f.eks. 1 rigsdaler D.B.S. Efter den såkaldte statsbanke-rot i 1813 ændredes indskriften til rigsbankdaler N.V. (→ navneværdi).

Dans

Dansk Courant (ofte forkortet som Dansk Ct., D.Cour. eller blot D.C.) er en betegnelse, der findes på mange danske mønter og sedler i 1700-tallet og begyndelsen af 1800-tallet for at anskueliggøre, at det var dansk courant (kurant) mønt, hvis kurs var forskellig fra andre kurant-pengesorter, f.eks. vestindisk kurant eller slesvig-holstensk kurant. → Kurantmøntfod, kurantsedler.

Dansk komite mod møntfalskning er dannet i sept. 1977 på → Dansk Numismatisk Forenings initiativ. Med i begynderfasen var en række samler- og handlerorganisationer, men det praktiske arbejde med at bestemme falske mønter var retages af komiteens tekniske gruppe. Til støtte for komiteens arbejde er løbende anskaffet speciallitteratur og instrumenter til metallurgisk bedømmelse, der ikke skader mønten. Er man i besiddelse af en mønt, medalje eller pengeseddel, mistænkt for at være falsk, kan den indsendes eller indleveres til nærmere undersøgelse. Det koster et mindre gebyr + eventuel porto. Komiteens adresse er: c/o Peter Flensborg, Studiestræde 8, DK-1455 København K, Telf: 33 15 50 43.

Dansk Møntsamlers Union, stiftet på Snaptun Færgesgaard 27.-28. marts 1971 med Gustav Asmussen som primus motor. Unionen skulle skabe sammenhold blandt de mange møntklubber, der var dukket op de foregående år, og koordinere oplysningsaftner, lysbilledforedrag, arrangement af møntbørser, fremstilling af medaljer samt tilsendelse af foreningens medlemsblad → Orientering. Omkring 1982-83 blev unionens aktivitet stillet i bero, men officielt er den ikke opløst.

Dansk Numismatisk Forening. Stiftet 27. november 1885 under navnet Møntsamlersforeningen i København. Den 1. marts 1889 ændredes

navnet til Den numismatiske Forening i København. Efter en strid om en medalje til ære for C.F.Tietgen den 17. okt 1896 udmeldte hele bestyrelsen sig og dannede to dage senere: Møntsamlersforeningen af 1896. Denne forening arbejdede gan-

Dansk Numismatisk Forening.

ske godt, og også den gamle forening kom efter et års tid i gang igen. 1899 forsøgte en sammenlægning, der strandede på navnespørgsmålet. En endelig sammenslutning fandt sted 1915. På foreningens 75 års dag 1960 ændredes navnet til: Dansk Numismatisk Forening. Foreningen har ved flere lejligheder udsendt medaljer samt fra 1916 sit eget medlemsblad. I maj 1936 slog man sig sammen med de numismatiske foreninger i de øvrige skandinaviske lande, som siden har udsendt Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad, normalt forkortet NNUM. På nordisk plan var man også fælles om et årsskrift, og fra 1978 udgaves Numismatisk Rapport som organ for Dansk Numismatisk Forening, udkommende 2-4 gange årligt. Foreningen har gennem årene udgivet en del uvurderlig numismatisk litteratur bl.a. Schous, Hedes og Galsters møntværker samt værket Danmarks Officielle Pengesedler. Endvidere har foreningen sammen med Odense Bys Muscer i 1993 udgivet Finn Grandt-Nielsens bog: Danske Billetter (Lokale nødpengesedler fra Napoleonkrigenes tid 1807-1816). Til 100 års jubilæet skrev museumsinspektør Jørgen Steen Jensen foreningens historie, som udkom i bogform, og

ved samme lejlighed uddeltes for første gang foreningens nye æresmedalje.

Dansk Ostindien → Trankebar.

Dansk Ostindisk Compagni. Kompagniet blev 1616 oprettet af to indvandrende hollændere, Herman Rosenkrantz og Jon de Willum, der i 12 år skulle have monopol på ostindienhandelen samt handelen på Kina og Japan. Chr.4. indskød en ikke uvæsentlig del af aktiekapitalen, og 1618 afsejlede 5 skibe med kurs mod Ceylon - 3 kompagniskibe og 2 udrustet af kongen. 1620 oprettedes kolonien Trankebar på Sydøstindiens kyst, og en af de første mønter, der er slået derude, er en blykas med kompagniets monogram DOC (Dansk Ostindisk Compagnie). Tilsyneladende var ingen kompagniskibe udsendt til Trankebar 1643-1669, en tid med mange hjemlige problemer, bl.a. krigen mod Sverige, og det er måske årsagen til, at der ikke findes een Fr.3. mønt fra Trankebar med DOC.monogram. Kompagniet ophævedes, men blev 1670 genoprettet, og 1671-72 fik kompagniet udmøntet egne speciedalere med DOC-monogram på Den kgl. Mønt i København. Alle trankebarmønter er i denne periode forsynet med DOC-monogram, og det samme er tilfældet under Fr.4. Året inden kongens død bevirkede et voksende underskud og mange uheld, at DOC måtte dreje nøglen om, da den indskudte kapital var tabt. Et par år senere stiftedes Det kongelige oktroyerede Danske Asiatiske Compagnie, med en 40-årig kontrakt på Trankebar samt eneret til handelen på Kina. DAC-monogrammet ses herefter på næsten alle trankebarmønter frem til 1777, da staten overtog kolonierne i Indien. Kompagniet fik erstatning og fortsatte sin handelsvirksomhed. Det havde allerede tidligt hjembragt guld fra Kina, som man i København bl.a. 1746 fik møntet egne gul-

dukater af. At de var af kinesisk guld fremgår af indskriften på mønten: EX AURO SINICO, og at det var for kompagniet, fremgår af DAC eller KODAC, som ses på en fane. I 1844 opløstes kompagniet, og året efter solgtes kolonien Trankebar til englænderne for 12 1/2 lakhs rupies = 1 1/4 mill rupees.

Dansk Vestindien. Dansk koloni i det Caribiske Hav, bestående af øerne St.Thomas, St.Jan og St.Croix. Øerne kom ikke på danske hænder på samme tid. Danske skibe havde handlet på Vestindien siden

Chr.6., 1 skilling 1740 i kobber (H.3);
Chr.9., 50 francs/ 10 daler 1904 i guld
(H.29) samt 10 c. handelstoken u.år (ca.
1891/92) udstedt af L. Tissot & Co.

1652. På St.Thomas var der danske skibe i 1665, og Dannebrog blev hejst i 1666, men kolonien opløstes året efter. 1672 tog den danske kon-

ge for anden gang øen, som på det tidspunkt var ubeboet, i besiddelse. På St. Jan var danskerne 1675-84 tre gange blevet fordrevet af englænderne, men man vedblev at benytte øen til bl.a. tømmerhugst. Først da St. Thomas var fuldt opdyrket, skete en officiel okkupation af øen 23. marts 1718. St. Croix koloniseredes af hollændere, englændere og senere af franskmænd, fra hvem vi 15. juni 1733 erhvervede øen for 750.000 livre. Pengesedler er udstedt fra 1717, og de første mønter med årstal 1740 sattes i omløb i Chr.6.'s tid. 1849 blev møntfoden ændret til den nordamerikanske dollar (daler), således at 100 rigsdaler vestindisk kurant (R.V.K.) = 64 dollars. Man indkøbte 1/2 og 1/4 dollars, som blev forsynet med Fr.7.'s monogram, for at de ikke skulle udføres igen, medens de indkøbte 10, 5 og 1 cent stykker gradvis blev sat i cirkulation uden kontramarkering. Der eksisterer en mængde falske kontramarkeringer (Møntsamleren 1992 nr.2 s.10-19). Fra 1904 valgte man at bruge franc som hovedmøntenhed, således at 5 franc = 1 vestindisk daler (dollar). Francens underdeling blev → bit, der afløste cent. For at undgå forvirring blev det besluttet, at værdien på mønterne skulle anføres i både gammel og ny regning. Dette system bibeholdtes til 1917, da øerne solgtes til U.S.A. for 25 mill. dollars. Den Vestindiske Nationalbank fik dog lov til at fungere videre indtil udløbet af dens koncession i 1934.

Dao Bi → Knivmønter.

Dareik (gr.: Dareikos). Persisk guld-mønt udmøntet fra omkring 515 f.Kr. af Dareios I (521-485 f.Kr.). Møntsystemet var bimetallisk og de-reiken var en guldstatér på ca. 8,4 g, dvs. 1/60 af en persisk mine (504 g). 1 D. = 20 sølv sigloi (af 5,6 g). Forholdet mellem guld og sølv var ca. 1:13. Begge mønttyper har perserkongen i »knælende løb« med bue og lanse,

senere bue og dolk som motiv på den ene side. Prægningen af dareiker fortsatte, indtil Alexander d. Stores sejr over Dareios III (333-330 f.Kr.). En henførelse af de mindre variationer til bestemte konger er endnu umulig.

Datering af mønter (Daterede mønter). Vi er vant til årstal på mønter – årstal efter Kristi fødsel. Men det er en ret sen foretæelse, og for ældre mønters tidsbestemmelse må man bruge andre kriterier. Tidligere havde man ikke en enkel kronologi med fast fikspunkt (som f.eks. Kristi fødsel). Mange græske bystaters mønter kan kun ordnes kronologisk efter stilkriterier og fund. Romerne skiftede møntmestre hvert år, og ved forskellige kilders hjælp har man kunnet sætte årstal på de romerske »familie denarer«. Med de makedoniske konger og de senere seleukidiske regenter bliver herskernes regeringstid en »ramme«, som giver en rådatering. Men samtidig har netop seleukiderne givet navn til en af de ældste æra'er, den seleukidiske, der starter 312 f.Kr., hvor Seleukos I erobrede Babylon. Senere kom andre æra'er; vigtigst er pontisk (298 f.Kr.), cæsarisk (50 f.Kr.), aktisk (Augustus' sejr den 2. sept. 31 f.Kr. ved Actium).

I Indien havde flere herskerdynastier f.eks. de s.k. vestlige satrapper lignende æra'er. Disse æra'er danner forløbere for den nuværende faste æra = år efter Kristus. Men fremdeles brugtes oftere embeder, især på de romerske mønter, hvor kejserens tribunikiske magt eller tribunemyndighed (TR.POT.) og konsulater (COS) er vigtige midler til datering; kun på de romerske lokalserier mødes æradateringer eller kejserens regeringsår (især i Alexandria). Da dateringen med tribunemagt og konsulater forsvinder i 200-tallet, er vi på bar bund, og må bruge andre kriterier til datering.

I Iran var parthere blevet afløst af

Daud

sassanider i 220-erne og sidstnævnte indførte med Peroz (459-484) regeringsår på mønterne. I Byzans indførtes de ved dekret af Justinian i 538. Her brugtes tillige lejlighedsvis → indiktionen, en 15-årig cyklus (opr. til brug ved skatter). Medens dette gik af brug i Byzans (Vest-europa var aldrig begyndt på systematisk datering), fik de islamiske mønter ved Abd-el-Maliks reform 695 alle datering med år efter heigra (Muhameds flugt fra Mekka til Medina i 622 e.Kr.), og hovedparten af muhamedanske mønter havde og har denne datering.

Enkelte europæiske guldmonter fra bl.a. Sicilien og Spanien, der var arabisk påvirket, er dateret efter islamisk æra (A.H.). Den første middel- og nordeuropæiske mønt forsynet med årstal er den danske → ANNO DOMINI MCCXXXIII (1234) fra Valdemar II Sejrs tid. Der findes enkelte mønter fra bl.a. Aachen i 1373 og 1404, men ellers bliver det først almindeligt i 1500-tallet at sætte årstal på. Ofte var det kun årstallets to sidste cifre, der var angivet. Bortset fra den enlige danske mønt fra 1234 skal vi i Danmark frem til 1496, før der igen optræder årstal. I Sverige er det første årstal 1478, selv om det nok ikke betegner prægningsårspunktet, men snarere at de var slået efter Stockholm møntordninger af 1478. I Norge er en skilling 1525 første mønt med årstal, og vi skal helt frem til 1549, før datering sker i Frankrig.

Mønter kan af bl.a. politiske grunde være antedateret, dvs. de giver sig ud for at være præget, før de er. En mønttype, der var meget populær, kunne også over en årrække slås uforandret og med samme årstal, hvilket den danske 1 skilling 1771 er et eksempel på. Den blev præget i en lang årrække i over 54 millioner stk. → Tidsregning.

Daudmannskilling. Norsk betegnelse for en kobberskilling, som hav-

de ligget på en død persons øjenlåg, og som derved fik helbredskraft. Mest anvendt til dette formål har været skillingene fra 1771 og de senere fra 1809-34 og 5 ørerne efter møntreformen i 1875.

Dav. → Davenport.

Davenport, John S. (1907-). Amerikansk numismatiker og professor i engelsk på Knox College i Galesburg, Illinois. Har skrevet en hel række standard referenceværker om store sølvmonter (crown og taler) fra hele verden: 1: European Crowns and Talers since 1800, 2: European Crowns 1700-1800, 3: German Talers 1700-1800, 4: European Crowns 1600-1700, 5: German Church and City Talers 1600-1700, 6: German Secular Talers 1600-1700, 7: European Crowns 1484-1600, 8: German Talers 1500-1600, 9: Dollars of Africa, Asia & Oceania. Forkortelsen Dav. efterfulgt af et nummer henviser normalt til en af disse bøger.

Davidsgylden. Guldgylden fra Nederlandene præget af biskop David af Burgund (1456-1496) i Utrecht. Motivet på forsiden er kong David, der spiller på harpe. Davidsgylden var betydelig ringere end den rhiniske gylden. → Guldgylden.

D.B.S. → Dansk Banco Seddel.

D.C. → Dansk Courant.

Deben. Gammel ægyptisk vægt-enhed på ca. 91 g som antagelig har været brugt som grundlag for de ptolemæiske bronzemønter.

Decimaludmøntning. Møntsystem baseret på tallet 10. I praksis består systemet af en enhed, der kan deles i halve, kvarte, 10.-dele og 100.-dele. Bortset fra enkelte spredte eksempler fra græske og romerske

mønter (dekadrakme og denar/10 as) skal vi helt frem til år 1700, da zar Peter den Store i Rusland introducerede verdens første egentlige decimal-møntsystem. Dette skete, efter at Peter d. Store havde været på rejse i det vestlige Europa, hvor han havde set store og teknisk godt prægede mønter. Med moderniseringen af prægningen i Rusland indførtes i år 1700 decimalsystemet baseret på sølvrublen delt i 100 kopek, og med kobbermønter på 5 og 10 kopek samt 1/2, 1/4 og 1/8 kopek. I U.S.A. indførtes systemet ved møntakt-loven af 1792 sammen med dobbeltmøntføds, og grundlaget var den gamle spansk-amerikanske 8 real, som blev 1 dollar delt i 10 dimes eller 100 cents. Mange senere decimalsystemer er direkte efterkommere af dette system. Franskmandene indførte decimalsystemet i 1795, og 1853 vedtog man i Sverige at overgå til dette system med den ændrede møntregning 1855. I Danmark og Norge skete ændringen samtidig med den Skandinaviske Møntunion, tiltrådt af Danmark i 1873 og af Norge i 1875. Omkring 1850 havde stort set alle lande i Europa, inspireret af Den Latinske Møntunion, indført decimal-møntsystem. Selv i England indså man, at opdeling i pund, shilling og pence i det lange løb var uholdbart, og den 15. feb. 1971 tog man springet og blev lidt mere europæiske.

Decime. Fransk møntenhed, som første gang blev brugt, da man i 1793 påbegyndte decimaliseringen af livren; idet 1 livre = 10 decimes = 100 centimes. I 1795 indførtes franc, således at 1 franc = 10 decimes = 100 centimes.

Decimo. Mønt svarende til 10 centavos i flere sydamerikanske lande som Chile, Ecuador og Galapagos samt Colombia. I Argentina er møntenheden kun brugt til nogle provinseudmøntninger i Buenos Aires 1822-1831, hvor der er udmøntet decimo,

10 decimos og 20 decimos, idet 10 decimos=1 real.

Decussis. Møntenhed i Den Romerske Republiks tid, en såkaldt → aes grave udgivet i kort tid omkring 214 f.Kr. Decussis er en sammensætning af det latinske »decem« (10) og møntnavnet »as«, dvs. 10 as, hvilket på de store støbte stykker var angivet med et »X«. Denaren var også, da den blev udgivet kort før 211 f.Kr., et 10 as stykke og indikeret med et X, men den blev ikke kaldt ved dette navn.

Degnelus, folkelig betegnelse for Fr.6.'s små og usle kobber eenskillinge fra 1812.

Deichman, Carl (ca.1700-1780). Norsk jernværksejer og kancelliråd med stor interesse for numismatik og møntsamlng. En af datidens kulturpersonligheder, der bl.a. korresponderede med Hans Gram, Hiemstjerne, Klevenfeldt, Langebek, Suhm m.f. Han var medlem af Videnskabernes Selskab i København og skrev flere artikler vedr. norsk bjergværksdrift samt guld- og sølvfund. Sine samlinger testamenterede han til Christiania by, hvorfra møntsamlng senere kom til Universitetets Myntkabinett. Deichman og hans møntsamlng har Axel Ernst skrevet udførligt om i NNÅ 1948 s. 109-118, med yderligere referencer.

Dei Gratia. (lat.) betyder »af guds nåde«. Ofte forkortet D.G. eller DEI.GRA. På mønter fra Danmark er D.G. brugt fra Erik af Pommerns tid. I Norge fra og med kong Hans og i Sverige fra Albrekt af Mecklenburgs tid.

Dekadrakme. Antik græsk 10 drakme sølv mønt. De første blev præget i Athen mellem 490 og 468 f.Kr., dvs. under 1. og 2. perserkrig. Denne udmøntning må have været stor, idet alle kendte stykker på to nær er

præget med forskellige stempler. I Syrakus er ligeledes præget dekadrakmer. Den første serie i 480 f.Kr. eller senere til minde om sejren over

Sicilien, Syrakus: Dekadrakme (400-390 f.Kr.) signeret af Euainetos.

den kartagiske landgangshær. Kort efter 409 f.Kr. fulgte en omfangsrig serie til minde om sejren over den athenske hær og det athenske sammenbrud på Sicilien. En del af de prægtige mønter er signeret af stemplekærerne Kimon og Euainetos. Der findes også dekadrakmer fra Akragas, og Alexander d. Store lod ligeledes præge disse store mønter af samme type som hans tetradrakmer.

Dekannumion. Byzantinsk bronzemønt med værdien 10 nummi (1/4 follis) forsynet med det græske bogstav I for 10 og senere også med det latinske X for 10 (nummi). Typen er først præget 498-507 som følge af Anastasius I.'s møntreform og sidst under Constantin V (741-775).

Dekonkion betyder »ti onkier«, en bronzemøntværdi brugt af nogle sicilianske møntbyer i 200-tallet f.Kr.

Dekorationer. Betegnelse for → ordener (ordensdekorationer) og bærbare medaljer (→ medaljer (belønningsmedaljer etc)).

Del. Forkortelse af »delineavit«, som betyder »har tegnet«. Forkortelsen benyttes mest på medaljer som betegnelse for den, der har tegnet medaljen efter forbillede af en anden kunstner.

Delfinmønt. Delfinformede støbte mønter med magistratsnavne fra Olbia ved Sortehavets nordkyst. De menes at være fra det 3. årh. f.Kr. De almindeligste vejer ca. 1,5-4,5 g. Deres funktion som mønter er af og til oppe til diskussion.

Demaretion. Græsk møntnavn, der optræder i et skrift fra det første årh. f.Kr., og som skulle være præget ca. 480 f.Kr. til ære for Demarete, der var Gelon I's hustru. Der er dog megen tvivl om dette udsagn og datering, og i dag foretrækker man at kalde dem → dekadrakmer (ca.465 f.Kr.).

Demonetisering. En forordning, som sætter mønter eller andre betalingsmidler (f.eks. sedler) ud af kraft, eller som indskrænker deres egenkab som betalingsmiddel. At demonetisere vil sige at ophøre at bruge som betalingsmiddel. I ældre tid skete det ofte, at man under feudale møntsystemer demonetiserede gamle serier ved tvangsomvekslinger. I Tyskland fulgte en demonetisering efter Kipper-og Wippertidens inflation i 1622. I nyere tid er sølvet blevet demonetiseret ved forskellige staters overgang fra sølv- eller dobbeltmøntfod (blandet møntfod, → bimetalisme) til guldmøntfod, og i allernyeste tid har man eksempler med de grønlandske kreditsedler og mønter, som ikke kunne benyttes som betalingsmiddel mand og mand imellem efter d. 31. oktober 1967, og de danske zink 1 og 2 ører, som fra 1. april

Dena

1973 ophørte med at være lovlig betalingsmiddel.

Denar 1: Det romerske riges hovedsølvmønt, opstået i republiktiden kort før 211 f.Kr. sammen med → victoriaten. Denaren var 10 as værd og bar derfor værdiangivelsen X. Den vejede oprindelig 1/72 romersk pund (ca.4,5 g) eller 4 scripula. Denne vægt forringedes til ca. 4 g (1/84

Romerske denarer. 1. Republikken, C.Minucius Augurinus 135 f.Kr.;
2. Papienus (april-juli 128 e.Kr.);
3. Tiberius (14-37).

romersk pund). Men eftersom → aes grave hele tiden blev lettere, ændredes værdiforholdet mellem as og denar ca. 133 f.Kr. fra 1:10 til 1:16. Tallet XVI optræder nu på mønterne og senere X=16. Der kendes også en halv denar ved navn → quinarius med værditegn V (=5). Ved Neros reform i 63 e.Kr. kom den til at veje 1/96 romersk pund eller ca. 3,4 g. Nero nedsatte sølvindholdet fra ca. 95% til ca. 82%, og under Marcus Aurelius (161-180) kom sølvindholdet helt ned på ca. 75%. Under Septimius Severus (193-211) var sølvindholdet sunket til kun ca. 50%, og denaren havde reelt udspillet sin rolle. År 214 indførte Caracalla en ny og bedre sølvmønt → den dobbelte denar ved navn → antoninian efter

M.Aurelius Antoninus, der var Caracallas navn. De sidste denarer er præget i 240-erne, men navnet levede videre i Europas møntvæsen.

2: Betegnelse for middelalderens sølvpenning, der havde vægten ca. 1,4 g, og hvoraf der gik 240 stykker på det karolingske pund. Disse denarer var af så rent sølv, som det i datiden var muligt at fremstille. Efter karolingertiden bibeholdt de omkringliggende lande denaren (pfenningen), men den faldt snart i vægt i Holland, Flandern, Friesland og Tyskland. Man prægede nu et bestemt antal pr mark, der var en vægtenhed. I Speier blev præget 266 pfennige af en mark på ca. 231 g. De vejede 0,95 g og var af sølv med finheden 0.900. I det 13. århundrede sank både vægten og finheden, og enkelte steder gik det så galt, at vægten kom helt ned på 0,35 g. Den franske denar → denier, den italienske denar → denaro, den spanske denar → dinero, den portugisiske denar → dinheiro, den engelske denar → penny og den skandinaviske denar → penning.

Denaro (danaro), den italienske betegnelse for en denar, som i Norditalien er præget i tilslutning til karolinger-denarerne. Møntbyerne var Verona, Milano, Lucca, Pavia, Venedig og Rom. Oprindelig havde mønten samme vægt som det karolingske forbillede, men ret hurtigt sank både vægt og finhed. Allerede kort efter år 1100 havde mønten i Genova kun en vægt på ca. 1 g og en finhed på 0,500, og i Verona var den nede på ca 0,5 g og en finhed på 0.263. Fra og med det 13. årh. blev denaren trængt tilbage af groschenmønterne.

Denga. Russisk sølvmønt præget siden slutningen af 1300 tallet. Betegnelsen var oprindelig lånt fra det mongolske tengah. Fra denne er ordet i 1500-tallet overgået til det russiske sprog, hvor dengi (flertal af den-

ga) betyder penge i almindelighed. Oprindelig vejede den 0,93 g eller 1/100 af den lette rubel, hvis vægt på den tid var 93 g. Ligesom kopeken blev den fremstillet af udhamrede trådstykker, hvorfor disse små uregelmæssige sølvmonter undertiden betegnes som dråbekopeker, omend dette ord ikke er kendt i den russiske numismatik. Det er uvist, hvornår udmøntningen startede, men den hænger sammen med kampen mellem storfyrst Dimitrij IV (1362-1389) og tatarerne i 1380. Efter kopekens indførelse i 1534 og reformen året efter blev denga betegnelse for en mindre sølvmønt, og efter det moderne russiske møntsystems indførelse under Peter den Store var denga en kobbermønt, som blev præget indtil 1828. Senere kaldte man 1/2 kopek for denezak. I 1700-tallet er præget multipla af denga, således 3 denga=1 para, samt et 10 denga stykke=5 kopek. Der findes danske efterligninger (→ denninge) fra Chr.4.'s tid.

Denier, fransk betegnelse for en denar. Disse blev efter karolingertiden viderepræget af mange feudalherrer. Oprindelig havde de franske konger præget »denier parisisk«. Denne mønt fik en meget stor udbredelse, indtil Philipp II i 1205 erhvervede Tour og lod præge »dernier tournois«, som fik endnu større betydning. Begge denar-typer var siden 1262 i omløb i hele Frankrig, medens feudalmønterne cirkulerede lokalt. I 1400-tallet ophørte prægningen af denne type næsten, idet mønterne under Ludvig XI og Karl VIII blev til næsten værdiløse almissesmønter. Efter at de franske konger havde erhvervet en del af feudalfyrstedømmerne, udsendtes igen deniers. Dernier og doubles tournois i billon (en legering med under 50% sølv) blev præget under Karl IX (1560-74), men allerede efter Heinrich III var de af rent kobber, og under Ludvig XIV i 1648-49 blev prægningen helt indstillet.

Denier tournois. Fransk middelalderlig sølv mønt indført, efter at Filip II August (1180-1223) havde erobret byen Tour i 1205. Denne mønt var lettere end denier parisisk, idet der var to vægtsystemer: eet baseret på parisermarken (244,7529 g) og eet på tourmarken, der vejede noget mindre. Denier tournois vejede ca. 1,16 g, og denne mønt fik langt større betydning end denier parisisk.

Den kgl. Mynts Pregekomite.

Norsk sagkyndig komite officielt dannet i 1968, hvis forhistorie kan føres tilbage til 1957. Prægekomiteen tæller diverse sagkyndige medlemmer som: møntdirektøren, chefgravøren, repræsentanter for kunstnerne samt en repræsentant for Myntkabinetet til at tage sig af numismatiske spørgsmål og en ekspert til at udtale sig om heraldiske problemer. Desuden repræsentanter for Norges Bank, idet Den kgl. Mynt fra 1962 er underlagt denne myndighed.

Denning. Dansk mønt hvis navn er afledt af det russiske → denga.

Typen var en kopi af den russiske → dråbekopek. Forsiden viser en rytter med sænket lanse, medens bagsidens tekst er enten russisk med kyrilliske bogstaver eller tysk med gotisk skrift, der angiver udgiveren som Chr.4. Konge af Danmark. Nyere undersøgelser tyder på, at typen med P under hesten er præget af møntmester Johan Post i København i 1619. Alle de andre typer, med eller uden M under hesten, ser på grund af stempelkoblinger og ens bogstavpunchler ud til at være præget af Albert Dionys i Glückstadt. Tre typer med russiske navne (Vasilii Ivanovich, Boris Fedorovich og Dmitrii Ivanovich) ser måske ud til at være Albert Dionys værk, idet en russisk numismatiker A.S.Melnikova mener at kunne se stempelkoblinger til de danske typer. Denningen blev præget for »Det Petsoriske Kompagni« som Chr.4. var med til at opret-

te. Kompagniet skulle handle skind med de russiske lapper, og dertil blev skibet St.Michael lastet, bl.a. medtog man de af Post fremstillede 72.000 stk. denninge. Grunden til at denne type er sjælden, er nok, at den vejede lidt mere end de på samme tid cirkulerende russiske. Hvis Post har præget andre denninge end den med P under hesten, må han i givet fald have fået stemplerne eller poinconnerne fra Albert Dionys i Glückstadt. Albert Dionys fik også lov til at slå 2 og 4 dobbelte denninge (2 og 4 skilling lybske) – de såkaldte → rytterpenninge.

Lit: Brekke & Berglund: Danish Denning, Russian Num. Society (Virginia) 1983; NNÅ 1989-90, Kbh.1994, s.166-181.

Depotfund → Ophobningsfund.

Deut → Duit.

Deutsche Mark (DM). Møntenhed indført efter 2. verdenskrig i den vestlige del af Tyskland. 1 deutsche mark = 100 pfennig. Det var i første omgang sedler uden landenavn, dvs. militære sedler der cirkulerede. Disse bærer årstal 1948. Den 1. marts 1948 grundlagdes Bank Deutscher Länder, og en egentlig møntreform indførtes 20. juni 1948. De første sedler udsendt af banken er 5 og 10 pfennig skille møntsedler uden årstal (1948). Den 26. juli 1957 grundlagdes Deutsche Bundesbank, og de første DM sedler fra denne bank bærer årstallet 1960. I Østtyskland bruges betegnelsen deutsche mark også, men ikke i den forkortede form DM, hvormed den vesttyske valuta var kendt. Trods protester fra Vesttyskland ændrede østtyskerne først betegnelsen for deres valuta til mark med 1964 udgaven.

Devaluation (devaluering). Nedsættelse af en valuta eller en møntfod. Ofte dog en tilpasning til en allerede i omløb sunken værdi. I ældre tider var visse sølv mønter præget med så

lav livsvægt i forhold til pålydendet, at folk i praksis undslod sig for at modtage dem. Når det således var svært at få mønten til at passere for pålydendet, måtte man ty til devaluation, gennem hvilken den indre værdi af sølv mønten ofte blev lig med eller højere end dens møntværdi (pålydende). I ældre tid brugte man ofte at → kontramarkere mønterne ved en devaluering.
→ Møntforringelse.

Devegge, Ole (1772-1847). Nordmand af fødsel, der efter uddannelse i Kristiania kom til København. Her havde han flere hverv, inden han 1820 blev amanuensis ved → Ramus' aldrig fuldendte beskrivelse af Danmarks og Norges middelaldermønter. (→ Ramus & Devegges ufuldendte møntværk) Devegge var god til at tegne og brugte denne evne på Møntkabinetet, idet han leverede de mange mønttegninger, der skulle stikkes. Efter Ramus' død blev Devegge og Thomsen inspektører, medens Brøndsted blev administrerende direktør. Privat samlede Devegge også mønter, og efter hans død udarbejdede hans gode ven → Chr.J.Thomsen en fortegnelse over samlingen. Den var udformet som et auktionskatalog, idet Devegge havde bestemt, at Kabinetet i København skulle have ca. 7000 mønter, som de manglede. Ved disse er i kataloget sat parentes om nummeret og ved forkortelsen MK angivet, at de tilhørte Møntkabinetet. Andre numre var mærket med Th., idet Thorvaldsens Museum fik ca. 800 antikke mønter. Alle andre numre blev solgt ved 3 auktioner: I: 9.sept. 1851; III: 23.marts 1866 og II: 2. april 1867.

Lit: MN 1981 s.6; Den kongelige Mønt- og Medaillesamling 1781-1981, Kbh.1981 passim; DBI. bd.3 (1979) s.626.

Devil-face money → Dødningehovedmønter.

Dext

Dexter. Ved afbildning af skjolde på f.eks. mønter, kan man af inddelingen se den fornemste plads. Denne plads er, på et firdelt skjold, altid øverst til venstre (set fra beskuerens side) og kaldt heraldisk højre (dexter), fordi det skal ses, som skjoldets bærer ville se det. Højre side af et skjold set fra beskuerens side hedder heraldisk venstre (sinister).

D.G. → Dei Gratia.

Dhabu. Lille indisk kobbermønt udmøntet 1943-1947 i Kutch. $1/8$ kori = $1/4$ adhio = $1/2$ payalo = 1 dhabu = 2 dhingla = 3 dokda = 6 trambiyo.

Dhinglo. Indisk kobbermønt fra Kutch og dele af Kathiawar-halvøen. 1 dhinglo = 1 $1/2$ dokda. 1 dokdo = $1/32$ kori = 2 trambiyo. → kori

Diadem. Oprindeligt et pandebånd, som sejrherren af en vædekamp bandt om hovedet, hvorved de mest frynsede ender af sløjfen i nakken hang nedad. Senere nærmest en form for smykke. Diademet blev anvendt meget i Grækenland, men også de makedoniske konger, perserkongerne og senere kongerne af Armenien og Parthien har anvendt det – selv på mønter. I en lidt forvandlet form finder vi det også på senromerske mønter.

Dichalkon. En antik græsk bronze-mønt på to chalkoi. Den var i værdi lig $1/4$ obol eller tetartemorion i Athen, hvor der gik 8 chalkoi på en obol.

Dicken. Navnet på schweiziske og sydtyske efterligninger af den italienske → testone fra sidst i 1400-tallet. Egentlig betød det en tyk mønt i modsætning til de lettere kreuzere og pfennige. Denne nye større sølv-mønt svarede i værdi til $1/3$ guldgylden (rhinsk gylden) og vejede mellem 9,9 og 9,4 g med en finhed på 0.900. Den første dicken blev præget

Konstanz by: Dicken 1630.

i Bern 1493. Mønttypen blev kun præget i ca. 30 år, idet en anden mønt → guldengroschen overtog dens rolle som hovedsølv-mønt.

Dicke Penning var i Østfriesland i 1500-tallet navnet på en arengul-

Østfriesland, Edzard, Christoph og Johann (1540-1566): Dicke penning u.år.

den, hvis værdi var 15 krummstert = 60 witten = 6 østfrisiske stübern.

Didrakme. En græsk og senere ro-

mersk sølv-mønt lig med to drakmer. Den græske version er mest kendt som en statér, en mønt der var kopieret fra perserne. Didrakmen er især præget i Corinth og dets kolonier, men også på Sicilien og i det sydlige Italien. Herfra har den nået Den romerske Republik, der begyndte prægningen af disse mønter efter 280 f.Kr. De første har en del lighed med græske mønter, eftersom det

Romersk didrakme fra 222-187 f.Kr.

var grækere, der skar stemplerne. I 269 f.Kr. flyttes prægningen til Rom, hvor man ca. 235 f.Kr. indførte en ny type didrakme – den kendte med Janushoved på forsiden og et firspand, herunder ROMA, på bagsiden.

Digel. En smeltedigel tjener i møntværksteder til smeltning af metal. Digen består af et ildfast materiale, der skal kunne tåle de høje temperaturer. I moderne møntværksteder sker smeltningen i elektriske induktionssmelteanlæg, der ofte er sammenkoblet med et strengstobeanlæg.

Digelprøve (granailleprøve) → Probering.

Dijkman, Petter (1647-1717). Svensk assessor og ivrig forsker af Sveriges penge-, mønt- og prishistorie. Hans arbejde fra 1686: »Observationer, som kunna gifwa någon anledning til dhe forna Swenskars och göthers penninge räckningz beskaffenheet, uthi många hundrede åhr tillbaka«, betragtes som det først trykte numismatiske arbejde i Sverige.

Dime. Amerikansk mønt lig med 10 cents. Et prøvestykke findes med årstal 1792, men ellers er første udmøntningsår 1796. Ordet dime kommer fra det franske decime (1/10) og blev oprindelig skrevet som disme. Amerikanske samlere skelner mellem 7 hovedtyper, der hver har en del varianter.

Dinar. 1. Enhedsguldmønt inden for det arabiske møntvæsen i middelalderen, første gang antagelig udmøntet i Damaskus under kalif Abd-

Islamisk Dinar (guld) fra 1000-tallet.

ul-Malik i 77 A.H. (696-697 e.Kr.). Den nye mønt var kun delvis ny, idet den af størrelse (19 mm) og vægt (4,3 g) var som de byzantinske solidi; men designet var nyt. De nye dinarer havde kun inskriptioner, idet der ifølge Koranen var forbud mod at afbilde levende væsner på bl.a. mønter. Dinaren fik stor udbredelse og er bl.a. også præget i Nordafrika og i Spanien. Sidstnævnte sted blev den efterlignet af de kristne, der kaldte dinaren for mancus. I det 13. årh. vejede mønten 3,7 g, og i det 15. årh. faldt den en overgang til 3,4 g, for derefter at stige til 3,6 g i det følgende århundrede under den tyrkiske sultan Suleiman I (1520-1566). Den sidste gulddinar er præget i Marokko i 1700-tallet. Imidlertid bruger lande som bl.a. Algeriet, Bahrain, Iran, Irak, Jordan, Kuwait og Tu-

nesien i dag dinaren som møntenhed.

2. Møntenhed i Serbien fra 1873. 1 dinar=100 paras. Disse mønter var tilpasset Den Latinske Møntunion. Det efter 1.verdenskrig dannede Jugoslavien overtog herefter dinaren som møntenhed. I 1991-92 opløstes Jugoslavien igen, og nogle af de selvstyrende områder overgik til nye møntnavne, medens andre bibeholdt dinar-navnet.

Diner. Spansk billonmønt af værdi som en dinero eller menut udmøntet i kongedømmet Mallorca fra Jaime II (1291-1311) til Juan II (1458-1479).

Dinero. Spansk denar første gang præget fra midten af 1000-tallet i Navarra, Aragon og Castilien. Selv da mønten var bedst, var den en → billonmønt, og allerede under Pedro I (1350-1369) var sølvindholdet meget lavt. Det sank stadig, indtil mønten i starten af 1700-tallet var en ren kobbermønt. Inflationen indhentede den, og under Filipe V (1700-1746) blev der kun udpræget 6 dineros kobbermønter. Fra 1746 afløst af → maravedien som mindste skilleløb.

Dinheiro. Portugisisk denar indført under Afonso I (1128-1185). Den var ligesom den spanske → dinaro en billonmønt med en vægt på ca. 1 g. Vægten bibeholdtes, indtil Afonso IV (1325-1357) indførte en lettere D. på 0,74 g. Denne fik kort levetid, idet den sidste gang udmøntedes under Fernando I (1367-1383).

Diobol. Antik græsk mønt på 2 oboler=1/3 drakme, som næsten altid er præget i sølv. Nogle af bronze-mønterne præget under den hellenistiske periode var antagelig dioboler, selv om der ikke er værditegn på mønterne.

Dioskurerne. Af græsk, der betyder sønner af Zeus (gudesønner). Oprindeligt et urgammelt græsk tvillin-

ge-gudepar med navnene Kastor og Pollux. Som motiv på mønter findes de med og uden heste. De er bl.a. kendt fra makedoniske bronzemønter, seleukidemønter og baktriske mønter. Mest kendt fra afbildningerne på romerske republikmønter.

Dirham → Dirhem.

Dirhem (pers.: direm). Arabisk sølv-mønt, der først udkom i den senere del af Abd-ul-Maliks regeringsperiode (685-705 e.Kr.), og en efterfølger af den sassanidiske drakme og dens senere arabiske imitationer. Den sassanidiske drakme vejede lidt under 4 g, medens de første dirheme vejede 2,7-2,9 g. De senere fatamidiske dirheme har i 1000-tallets midte en middelvægt på 2,97 g og en enhed på 0,970. Den første dirhem med sikker datering efter Abd-ul-Maliks møntreform (ca.697) er fra 79 AH (698-699 e.Kr.). Dirhemene er udelukkende forsynet med gammelarabisk skrift- også kaldet kufisk, fordi den opstod i byen Kufa ved Eufrat floden syd for Baghdad. Billedmæssige fremstillinger var af religiøse grunde forbudt. På dirhemene sattes trosbekendelsen (Kalimah), møntsted og årstal samt et eller flere korancitater. Senere kom navne på kaliffer, guvernører og til sidst også selvstændige fyrster. I begyndelsen sloges de fleste dirheme under de umajjadiske og abbasidiske kaliffer i Iraq, men de fandt snart udbredelse over hele kalifatet og prægedes langs hele den nordafrikanske kyst og den arabiske halvø til Spanien i vest. Sortehavet, Det Kaspiske Hav og Aralsøen var grænsen mod nord, og mod øst kom man forbi Indusfloden. Det var almindeligt ved betaling at bruge klippede mønter - 1/2, 1/4, 1/8 etc, og disse genfindes i 900-tallets skatte med arabiske mønter i Nord- og Østeuropa. Der er mange fund af kufiske dirheme fra Gotland og en del fund fra Danmark, bl.a. i Over Randlev-fundet fra Århus amt.

Disa

Hovedparten af disse dirhemer er kommet via vikingernes handelsrute fra volga-bulgarene langs Volga floden over Novgorod til Østersøen. Mange fundmønter er gennemhullet, idet de har tjent som smykker, andre er forsynet med knivspidsmærker til afprøvning af sølvets finhed. Nogle få procent er forsynet med grafitter i form af billeder, ejermærker samt runer, bl.a. findes den nordiske Thorshammer ofte indridset. Mest almindelig er 1 dirhemen, men der findes dirhemer med langt højere vægt, bl.a. de såkaldte multiple (flerdobbelte) dirhemer på 11-12 g. De er præget på store blanketter 4-5 cm i diameter af samanider og ghaznavider i det nord-østlige Afghanistan. Dirhemen udmøntedes længe, også af andre folkeslag, idet der med tiden også kom dekorative elementer i udformningen. I løbet af 1300-tallet blev dirhem i Asien afløst af møntenheden tenka. Som møntenhed i nyere tid er dirhemen brugt af Marokko og af Qatar & Dubai. I Jordan, Libyen og De forenede Arabiske Emirater bruges enheden dirham som et minde om dirhemen.

Disagio → Agio.

Dizain (Dixain). Fransk → billonmønt, der som navnet siger har noget med 10 at gøre, dvs. 10 deniers. Den er kun præget under Ludvig XII (1498-1515), og indtil 1540 under Frans I (1515-47), idet man dette år indførte det → duodecimale system. Den ældre → douzain (12 deniers) fortsatte, men dizain blev erstattet af → seizain (6 deniers).

D.M. → Deutsche Mark.

D.N. → Dominus Noster.

Dobbeltpræg. Ved prægning med hammer og stempel af mindre mønter kunne det ske, at en møntblanket blev liggende mellem over- og understemplet og blev præget to

gange. Dette giver ofte forvirrende møntbilleder, som kan gøre bestemmelsen af mønten særdeles svær. Ved større mønter, der krævede eet eller flere slag, opstår en anden form for dobbeltpræg, der er knap så forvirrende. For det meste sad understemplet i en stor træblok, og når man slog på overstemplet med hammeren, gav understemplet ofte lidt efter, hvilket bevirkede, at det »slog igen«, så stemplet og hammeren hoppede ganske lidt op for derefter at falde ned og lave et lille aftryk, der måske ikke var helt præcist, oven i det første slag. I de tilfælde, man skulle slå to gange for at få en større mønt fuldt udpræget, var det ikke sikkert, at stemplet i andet slag var placeret nøjagtig som under første slag. Ofte kunne det have drejet sig en anelse, hvorved det fremkomne dobbeltpræg især blev synlig ved kanten og i omskriften. Ved moderne masseproduktion af mønter fremstilles arbejdsstemplerne ud fra en patrice, som trykkes eller slås ned i stemplet, og herved kan der ved uheld opstå dobbeltpræg, som, hvis det ikke opdages, resulterer i en produktion af mønter, der alle har nøjagtigt samme dobbeltpræg.

Dobbeltskat (Tvillingsskat). Benævnelse for to i nærheden af hinanden påtrufne samtidige møntfund med nogenlunde ens sammensætning. Årsagen skal sikkert søges i, at de krukker eller potter, der var for hånden, hver for sig var for små til at rumme hele skatten.

Dobbeltskillig. Mønttype, oprindelig præget af de vendiske, dvs. nordtyske byer Lübeck, Hamburg, Wismar og Lüneburg fra 1468. Senere har andre områder også præget denne mønt. Efter 1567 indførtes i nogle områder – hovedsagelig i det nordøstlige Tyskland – typen med det sammenslyngede DS (Dobbelt Skillig) på bagsiden. Oprindelig var dens vægt 3,34 g med et finsølvind-

Dobbelttschilling 1616 præget i Mecklenburg under Hans Albrecht (1610-1628) (S.-J.3597).

hold på 2,5 g. Finvægten faldt med tiden; 1523: 1,8 g, 1599: 1,48 g og 1617: 1,02 g. I → Kipper- og Wipertiden blev mønten endnu ringere. I begyndelsen af 30-årskrigen (1618-48) blev dobbeltskillingerne kontramarkeret i stort tal af byer, der ikke havde møntret. De sidste dobbeltskillinger er slået i Hamburg i 1763.

Dobbeltexcellente. Spansk guld-mønt fra Ferdinand og Isabella (1479-1516). Udmøntningen begyndte 1492 og sluttede 1535 eller senere (efter regentparrets død). Mønttypen blev efterlignet i Nederlandene 1580-1600, og de vides efterpræget i Spanien så sent som ca. 1614. Mønttypen havde en lang cirkulationstid, idet den bl.a. fandtes i Wendela-fundet, hvilket betyder, at mønten cirkulerede til langt ind i 1700-tallet.

Dobbelt møntfod → Bimetalisme.

Dobbeltsprogede mønter kaldes mønter med indskrift på to sprog (bilingual). I oldtiden findes eksempler på græsk-indobaktrisk, græsk-persisk, græsk-hebræisk og keltiberisk-latin. I middelalderen haves bl.a. arabisk-latin, og i nyere tid findes flersprogede indskrifter på nogle europæiske kolonimønter, bl.a. Hollandsk-Ostindien,

som har tekst på arabisk-malaisk-hollandsk. Desuden er i Kinas vestlige provins udstedt mønter med kinesisk tekst på den ene side og arabisk tekst på den anden. Også på nogle tibetanske mønter finder man dobbeltsprogede indskrifter på tibetansk og kinesisk. I det to-sprogede land Belgien har man valgt at udgive to eksemplarer af hver møntværdi med hvert sit sprog.

Dobla. Spansk guldmønt indført under Alfonso XI (1312-1350). Dobla betyder oprindelig det dobbelte, og betegnelsen er benyttet om forskellige størrelser guldmønter til 40, 35,

Spanien, Pedro I (1350-1369):
Dobla u.år fra Sevilla.

25, 20 eller 15 maravedis værdi, eller multipla som f.eks. 20 eller 10 doblas fra Johan II's tid. Disse store guldmønter var dog mere præsentations- eller skuemønter end omløbsmønt. Henrik II's dobla med rytterfremstilling på forsiden var præget med den franske franc a cheval som forbillede. Allerede inden Ferdinand og Isabel samlede det spanske rige i den sidste del af 1400-tallet, var man ophørt med udmøntningen af dobla.

Dobler. Billonmønt til 2 diners værdi udmøntet på Mallorca af Jaime II

(1291-1311) til Juan II (1458-1479). Senere er udmøntningen optaget for Mallorca og Ibiza af de spanske konger til og med Felipe V (1700-1746).

Dobra. Portugisisk guldmønt første gang udmøntet af Pedro I (1357-1367). En efterligning af den franske → ecu d'or, og med samme motiv med en konge siddende i en gotisk tronstol, på bagsiden et kors i et firpas. Møntens vægt var 4,6 g med finhed 0,9895. Fernando I (1367-1383) prægede en dobra pe-terra (dublon) som efterligning af Charles V's (1364-1384) franc a pied fra 1365 med en stående konge under en trønhimmel. På den portugisiske mønt er dog placeret et våbenskjold ved kongens venstre fod. Desuden er præget »dobra gentil« i forskellige størrelser.

I nyere tid er møntenheden brugt om en portugisisk guldmønt præget under Joao V (1706-1755). Bortset fra en prøvemønt 1717 er den præget regelmæssig 1722-1732. Den mønt vejede 28,6875 g med en finvægt på 26,2969 g og var et 8 escudo stykke eller 12800 reis. Der fandtes også dobra de 16 escudos (dobbelt dobra) og dobra de 24 escudos (3-dobbelt dobra). De mindre værdier var dobra de 4 escudos, som også hed → peca, samt en dobra de 2 escudos, som var 1/2 peca. De to sidste blev præget til 1835 og 1831. Dobra (8 escudo) var efter 1722 sat til 12800 reis, men revalueredes 1826 til 15.000 reis og igen i 1847 til 16.000 reis.

Dobra. Hovedmøntenhed i St. Thomas & Prince (São Tomé e Príncipe) efter selvstændigheden den 12. juli 1975, der sluttede det portugisiske kolonistyre. Alligevel valgte man det gamle portugisiske møntnavn dobra = 100 centimos. De første mønter bærer årstallet 1977. Højeste værdi er 20 dobras. Minde- og spekulationsmønter i guld og sølv er præget i så høje værdier som 2500 dobras.

Dobrao. Portugisisk-brasiliansk guldmønt præget fra 1724 som et 20.000 reis stykke med en vægt af 53,789 g og en finvægt på 49,3066 g. Dobrao fandtes også i 1/2 D.

(10.000 reis), 1/5 D.(4000 reis), 1/10 D.(2000 reis = moidor), 1/20 D.(1000 reis), 1/25 D.(800 reis) og 1/50 D.(400 reis). Værdien af en dobrao blev senere forhøjet til 24.000 reis.

D.O.C. Initialer for → Dansk Ostindisk Compagni. I monogramform findes det på en del mønter fra → Trankebar, især på mønter fra Chr.5. og Fr.4. samt på den danske → DOC-specie fra 1671-72.

DOC-Specie. I 1671-72 fik Dansk Ostindisk Compagni (D.O.C.) præget egne speciedalere af indleveret sølv på Den kgl. Mønt i København. På bagsiden ses forneden

DOC Specie 1671, Christian 5.
(1670-1699), (H.63A).

DOC-monogrammet, men over dette – symbolisk – måtte Compagniet selvfølgelig sætte kongens monogram. Kongen selv var på dette tids-

Dode

punkt ikke interesseret i at udmønte speciedalere, idet de var tabsgivende i modsætning til den store produktion af dårlig kronemønt.

Dodekadisk system → Duodecimalsystem.

Dodekadrakme er et 12 drakme stykke. Ingen forfattere fra antikken bruger dog dette ord, men det er det mest sandsynlige navn for de store ca. 41 g tunge sølvmønter (Sear 1312, 1315) fra de thrakisk-makedonske stammer ca. 500-475 f.Kr. samt fra Kartago, hvor et stykke (Sear 6441) fra ca. 237 f.Kr. vejer 45,6 g.

Doit → Duit.

Dokdo. Indisk kobbermønt fra Kutch og dele af Kathiawar-halvøen. 1 dokdo = $1/32$ kori = 2 trambiyo. Desuden var 1 dhinglo = $1 1/2$ dokda. → Kori.

Dollar. Møntenhed i USA bestemt ved lov 1792 og i almindelig cirkulation fra 1794. Forbilledet var den spansk-amerikanske otterreal, der vejede lidt under 27 g og indeholdt 90% sølv. Den sidste sølv-dollar til cirkulationsbrug blev præget i 1935. Mønten blev genindført i 1971, men i uædelt metal. Daler eller taler kaldtes i England i folkemunde for dollar, ja en skotsk prægning under Charles II blev officielt betegnet dollar. I de engelske kolonier i Amerika blev de der cirkulerende 8-real stykker kaldt dollar. USA fik 1792 dobbelt møntfod (bimetallisk møntfod), hvilket indebar et fast prismæssigt forhold mellem guld og sølv. Dette drænedes USA for guld, og da man 1834 fastsatte forholdet mellem guld og sølv som 1:16, forsvandt næsten alt sølv fra markedet. 1834-1878 var stort set ingen sølvdollars i omløb. Først 1878 blev dollar almindelig, indtil 1921 den såkaldte »Morgan type« og derefter »Peace typen«.

Amerikansk sølv Dollar fra 1799.

Sidstnævnte er præget indtil 1935, men de sidste årgange er ikke almindelige.

USA har 1873-78 præget trade-dollars i et forsøg på at udkonkurrere den mexicanske sølv-dollar i det fjerne Østen, men den slog ikke rigtig an. Der er forskellige teorier om, hvorfra forkortelsen »\$« for dollar stammer. Nogle mener, at det er en modifikation af forkortelsen for pesos, piasters og pieces of eight, enten Ps eller tallet »8« mellem to linier (/8/). En anden teori, men lidet sandsynlig, er, at det er en efterligning af bagsiden af de spanske otterrealer, der viser Herkules søjler med to jordklode-halvdele imellem. Dollar bruges også som møntenhed i andre lande, bl.a. Canada, Australien, Nez Zealand samt en række øer i Caribien.

Dolley, Michael (1925-1983). Engelsk numismatiker og historie professor af irsk afstamning. Efter sine universitetsstudier var han en kort tid knyttet til National Maritime Museum, inden han 1951 kom til Mønt-

og Medaljeafdelingen på British Museum, hvor hans virkefelt blev de angelsaksiske mønter. I 1963 drog han vestrpå til Belfast og Queens University og blev irsk statsborger. I 1978 blev det lidt hedt for ham, og han tog tilbage til England og dernæst til Australien, hvor han blev associeret professor på universitetet i Armindale i New South Wales. Sygdom tvang ham på pension i 1981, hvorefter han flyttede tilbage til det sydlige England. Hans virkefelt var hovedsagelig vikingetidsmønter, og han havde gode kontakter til museer i Skandinavien – hovedsagelig Sverige.

Lit: MK 1983 s.32,122; NNUM 1983 s.108-109.

Dolya → Zolotnik.

Donative prægninger er mønter præget til gavebrug. De brugtes i antikken som fortjenstfuld belønning til soldater. Oftest var det flerdobbelte aurei og solidi. Særligt kendt er donativprægninger fra Danzig og Thorn, der 1582-1685 blev skænket til de polske konger i anledning af tronbestigelser eller af politiske årsager, store guldmønter i værdierne fra 2 til 20 dukater. Den polske konge Sigismund III (1566-1632) lod under krigen slå guldmønter af erobret guld i værdier fra 10 til 100 dukater som gaver til sine officerer og hofadlen. Guldafslag af thalere, som regel af 5 eller 10 dukats vægt (portugaløser), er brugt som gaver i det 16. og 17. årh. Til belønning af folk længe nede i hierakiet brugtes sølvafslag af dukatstempler. Desuden har mange af de store tyske kurfyrster præget gavemønter.

Donaugulddukater → Flodgulddukater.

Dong. Oprindelig en skille møntbetegnelse i Annam (Vietnam) siden 900-tallet, en type mønter lignende kinesiske cash med firkantet hul. De

var oprindelig af bronze, men siden begyndelsen af 1300-tallet fremkom de i tin og fra 1700-tallet også i en zinklignende legering bestående af zink, kobber og nikkel kaldt tutena-gue (→ calaim). 1 dong (kobber)=100 dong (zink); og 600 dong (zink)=1

Vietnam: 1 Dong 1971.

quan (cash streng, dvs. 600 cash trukket på snor og opdelt pr. 60 eller pr. 100). Forholdet mellem kobber-dong og zink-dong har i tidens løb været skiftende. Mønter, der i 1700 og 1800-tallet er forsynet med værdiangivelse, anvender det kinesiske tegn for wen. Efter 2. verdenskrig i 1945 blev det i Nordvietnam hovedmøntenheden, således at 1 dong=10 hao=100 xu. I Sydvietnam var 1 dong=100 xu (su), men efter de to landes sammenslutning i juli 1976, blev møntenheden den samme som i Nordvietnam.

Doppia. Dobbelt dukat slået i stort antal; første gang under Galeazzo

Italien (Casa Savoia), Vittorio Amedeo III (1773-1796): Doppia 1792.

Maria Sforza (1466-76) i Milano. Mønten vejer 6,9 g og er af næsten rent guld. En anden mønt var den spanske D. – en dobbelt escudos (→ dublon), der vejede 6,705 g og indeholdt 6,18 g guld. Den fortrængte siden 1500 de mere righoldige dobbelt dukater. I 1700 og 1800-tallet havde D. i de forskellige italienske stater en meget uens vægt og finhed.

Doppietta. Lille guldmønt præget af hertugerne af Savoyen i 1768-1773 og 1786-1787 for Sardinien. Dens værdi var 5 sardinske lire = 2 sardinske scudo eller 1/5 carlino. Vægt: 3,211 g, finhed: 0.892. Der er også præget 2 1/2 og 5 doppiette.

Dorestad. Frieslands hovedstad lidt nord for Rhinen før dens udløb. Karl den Stores' (Charlemagne) (768-814) udmøntninger for byen Dorestad fra før 793/94, den såkaldte »Carolus-Dorestad«-type har tjent som forbillede for de ældste danske mønter udmøntet i Hedeby fra omkring år 825. En enkelt type af halvbrakteaterne fra ca. 900-950 er ligeledes Carolus-Dorestad efterligninger.

Double. Møntenhed på den en-

Guernesey: 8 Doubles 1920 i bronze.

gelske kanalø Guernsey fra indførelsen af egen mønt 1830. Ordet er afledt af det franske double tournois. 1 double=1/2 engelsk farthing, og farthingen blev derfor kaldt »two doubles«. 4 doubles=halfpenny og 8 doubles=1 penny. De fleste af de ældre mønter i slutningen af 1800-tallet og begyndelsen af 1900-tallet er præget af → Heaton Mint i Birmingham. Double møntene forsvandt ved decimalsystemets indførelse 1971.

Double Eagle → Eagle.

Doudou (Duddu, Tuttu). Skille-møntenhed brugt i Fransk-Indien. 1 doudou=4 caches. Mønten og dens halvstykke er i kobber og præget i Pondichery 1720 – 1836. Ordet kommer fra det singalesiske »tuttu« eller »tuttuwa« og det tamilske »tuddu«, der var betegnelse for de hollandske kobberstyvere fra Ceylon. I Sydindien i Travancore har forskellige kobbermønter haft dette navn.

Douzain. Fransk → billonmønt fra Ludvig XI's tid (1461-83). Enkelte forfattere sætter introduktionen til 1540-41 ved det → duodecimale systems indførelse i Frankrig, men de fleste → blanc og → grand blanc i 1400 tallet havde en værdi af 12 → deniers tournois eller sol tournois, hvoraf navnet douzain (12) kommer. Det danske modstykke var skillingen=12 penninge. I England var 1 schilling=12 pence. Under Frans I (1515-47) var dens vægt 2,846 g og finvægten 1,022 g, men senere faldt den til 2,671 g med 0,794 g fint sølv. Mønten er præget indtil midten af 1600-tallet.

Drachme. Navnet på en antik græsk sølv mønt samt en vægtstandard, der den dag i dag bruges af mange lande. Ordets oprindelse er dog fra før møntens fremkomst, idet det betød »en håndfuld«, der igen kom fra et ord, der betød at holde eller at omfatte, og dermed mentes,

Drag

hvor mange jernspyd (→ obol) der kunne holdes i een hånd. Dette var et førmonetært system med barrer (→ talent) etc. som byttemediel. Der kunne normalt holdes 6 spydspidser

Makedonien, Alexander III, d.Store
(336-323): *Drakne fra Mile.*

i hånden, og derfor blev inddelingen af mønterne det samme: 1 drachme=6 oboler; 100 drachmer=1 → mine; og 6000 drachmer=1 talent. De første drachme-mønter er antagelig fra omkring år 600 f.kr. Det var dog ikke 1 D.-mønter, der prægedes flest af, men didrachmer og tetradrachmer. Drachmens vægt er forskellig; dels er den præget efter forskellige møntfodder (attisk, korintisk, eubøisk etc.), og dels sank vægten inden for den enkelte møntfod ofte en smule. Den attiske D. havde en vægt på ca. 4,2 g. Mønten blev præget i hele det græske rige og foruden D. fandtes → hemidrachme (1/2 D.), → didrachme (2 D.), → tridrachme (3D.), → tetradrachme (4 D.), → oktadrachme (8 D.), → dekadrachme (10 D.) og → dodekadrachme (12 D.).

Alexander d. Store prægede store mængder af drachmer, der nåede så langt mod øst som over til Indien. Partherne fra ca.250 f.Kr. – 226 e.Kr. og senere → sassaniderne indtil 651 e.Kr. har hovedsagelig præget D. I Ægypten var D. i kejsertiden en stor bronzemønt. I 1400-tallet blev D. og 1/2 D. præget af korsfarerne i Akkon. De havde dog kun navnet tilfælles med det antikke forbillede, idet de mest lignede de arabiske → dirhemer.

Efter kongeriget Grækenlands grundlæggelse i 1831 blev D. landets

hovedmønt. 1D.=100 lepta. Denne nye D. var af sølv, men 1926 blev den til en kobbernikkelmønt, og siden 1988 er mønten mindst skille-mønt og af bronze.

Dragsted, Arent Nicolai (1821-1898). Dansk gravør, der fik eget værksted omkring 1850/51 og erhvervede borgerskab i 1854, da firmaet A.Dragsted blev grundlagt. Det har præget et utal af medaljer, jetons, foreningstegn, præmiemedaljer, emblemer mm., og Arent Dragsted skar selv en hel del af stemplerne til dem, men han lod også andre skære stempler til prægningen. I sit dødsår blev han kgl. hofjuvelerer og hofguldmed. Firmaet eksisterer stadig og videreføres af familien.
Lit: DBL. bd.4 (1980) s.36.

Dram. Hovedmøntenhed i Armenien efter Sovjetunionens opløsning. Indført som erstatning for rublen fra 22. nov. 1993. 1 dram=100 luma.

Dreibrüdertaler → Brødredaler.

Dreier. Skillemonst til en værdi af tre møntenheder. Der findes flere sådanne mønter, først og fremmest en nordtysk 1500-tals billonmønt til

Fulda (*Abbedi og bispedømme*),
Philipp von Schweinsberg (1541-1550):
Dreier 1548.

en værdi af 3 pfennig. Den blev fra midten af 1700-tallet mest præget i kobber. Andre dreiere var det schlesiske 3 heller stykke samt den sydtyske greschel (gröschel, gröschelein), der er præget siden 1500-tallet til 2. halvdel af 1700-tallet som en skillemonst med en værdi af 3 pf. eller 1/84 gulden, hvorfor der ofte står 84 i rigsæblet.

Dreigröschler. Tysk navn for polske 3 groschen mønter først udmøntet af Sigismund I af Polen efter møntordningen 1528. Senere udgivet for Litauen og Preussen. Den oprindelige mønt indeholdt 2,34 g sølv, men under Sigismund III's regeringstid – særlig efter 1600, skete en kraftig forringelse. På 10 år var den blevet en lille elendig billonmønt, der oversvømmede sydøst Tyskland og Ungarn, og som sammen med senere efterligninger kaldtes düttchen (→ Dütken).

Dreiling. Betegnelse for en trepenning præget første gang af Lübeck efter 1374 og Hamburg før 1382. Det Vendiske Møntforbund besluttede 1392 at præge ens dreilinge. Den skulle veje ca. 1 g og være 12 lodig (finhed: 0.750). I Danmark har hertug Gerhard Henriksen ladet præge D. i Flensborg ca. 1392-98. De danske trepenninge udmøntet under Erik af Pommern kaldes → sterling. I det nordtyske område er dreiling præget i stort tal i 1600 og 1700-tallet. Efter ca. 1570 var på mønten angivet, at der gik 128 stk. dreilinge på 1 reichstaler. Fra 1609-1710 var antallet 192 stk. I Lübeck er den præget til 1762 og i Hamburg til 1852. Danmark har for Slesvig-Holsten præget D. i 1878, og oprørsregeringen i Kiel har ladet præge kobber D. i 1850.

Dreipölker. Tysk navn for Sigismund III's polske poltorak (1 1/2 groschen), som fra 1614 er præget og efterpræget i stor mængde, hovedsagelig for handelen med Schlesien.

Drejede stempler (eng.: Rotated Dies) er en stempeljusteringsfejl, dvs. en → prægefejl, der opstår, hvis enten over- eller understempel ikke er spændt godt fast. Derved kan eet af stemplerne efterhånden begynde at »arbejde sig løs«, dvs. begynde at dreje, så den tilsgitede → stempelstilling ændres. Ved moderne møntfremstilling foretages der af og til

kontrol med møntens tykkelse, diameter, prægekvalitet, og om for- og bagside har den rette orientering i forhold til hinanden etc. eller må rettes. Mønter præget med »drejede stempler« bliver dog ikke sorteret fra. Mønter med drejede stempler samles meget i USA, hvor man benytter et lille spejl til at se, hvor stor forskellen er fra den normale stilning. Afvigelser angives i grader.

Dråbekopek (ty.: Tropkopeke). Betegnelse for små russiske sølvmønter (→ *denga* og → *kopek*) fra slutningen af 1300-tallet til 1719 under Peter d. Store (1682-1725). De har en lang oval form og som følge heraf et ufuldstændigt møntbillede. Møntblanketterne (blindmønterne) fremstilledes ved at klippe stykker af en tyk sølvtråd. Disse små stykker blev hamret flade inden prægning. En rigtigere betegnelse ville være trådkopek, hvilket også benyttes i USA: Wire-money og Tyskland: Drahtkopeke.

DS → Dobbeltskilling.

Dub. Møntenhed brugt i Britisk-Indien (Madras), hvor der ved Fort St. David (Tegnapatem) i 1794-1797 er præget 1/2 dub (1/96 rupee) og 1 dub (1/48 rupee). Ved Mønten i Arcot er præget 1/4 dub (5 cash), 1/2 dub (10 cash) og 1 dub (20 cash) samt 2 dub (40 cash) 1807-1808.

Dubbel pjäs → Pjäs.

Dublon (sp.: Doblon, ty.: Dublone, fr.: Doublon, eng.: Doubloon). Almindeligt navn for flere spanske guldmønter. Oprindelsen til navnet kommer antagelig fra Carlos og Juana's (1506-1516) dobbeltexelente (double ducado) med dobbeltportræt – deraf navnet dublon eller doblon, der betyder »det dobbelte«. Der findes tre mønter, der har haft dette navn.

1: Den spanske dublone (dublone

de oro) indført 1536 under Karl I af Spanien (1516-58), en dobbelt escudo der også kaldtes → *pistol*. Mønten vejer 6,75 g, finheden er 22 karat (0,916), hvilket giver en finvægt på 6,18 g.

2: Dobbeldublon (dublone de a cuarto)=4 escudo=2 pistoler, vægt: 13,50 g, finvægt 12,37 g. Den fik i den europæiske handel navnet dublon.

3: 4 dob. dublon (dublone de a ocho)=8 escudo=4 pistoler, først præget 1610 under Felipe III (1598-1621). Da møntens vægt (27 g) var omkring en ounce, kaldes den også for onza de oro eller blot onza. Navnet dublon overgik senere på 8 escudo stykket, som også kaldtes *quadrupel*.

Navnet dublon levede videre helt til slutningen af 1800-tallet i Sydamerika og Mexico som betegnelse for meget forskellige guldmønter af vægt fra 7,625 g til over 27 g.

Ducatone (Scudo d'argento). Første italienske sølvmønt af daler størrelse udmøntet fra 1551 af Karl V af Tyskland (1516-58) i Milano til 100 soldis værdi. Mønten omtales også som *ducatone do soldi cento*. Vægt 33,5 g, finhed 0,910, finvægten 30,485 g. Under Philipp II (1556-1598) gjaldt den ligesom *scudo d'oro* 5 lire og 12 soldis. Ducatonen blev 1604 lidt lettere (28,66 g), og den er i Milano præget til midt i 1600-tallet. I Savoyen er den præget siden 1566. I Venedig kaldtes den *ducatone d'argento*. På disse mønter står værditallet 124, dvs. 124 soldis=1 ducatone. Fra ca. 1585 kaldes mønten → *giustina minore* da 124 og fra ca. 1700 blot *giustina da 124*. Den venetianske ducatone er præget indtil Napoleons ankomst i 1797.

Ducatone di oro (Alfonsino d'oro). Guldmønt for Kongeriget Sicilien og Napoli udmøntet under Alfonso I (V af Aragonien) (1435-1458) med våbenskjold på forsiden og kongen til

Italien, Neapel, Alfons I af Aragonien (1442-1458): Ducatone di oro u.år.

hest på bagsiden. Mønten vejer 10,5 g og er egentlig en kopi af den franske francs a cheval d'or udmøntet under Henrik VI (1422-53).

Den halve værdi hedder *ducatone di oro* og blev udmøntet i større mængde under Ferdinand I (1458-1494). Møntens forside har et stort portræt, medens bagsiden har et skjold som motiv. Selv om mønten kaldtes *ducatone di oro*, var dens vægt på 5,25 g altså betydelig højere end de virkelige dukaters 3,49 g.

Duddu → Doudou.

Dudu. Engelsk betegnelse beslægtet med → *doudou*. I Madras i Britisk-Indien præget som et 10 cash stykke 1691-1806.

Duetto. Lille kobbermønt med en værdi af 2 *quattrini*, der i korte perioder er præget i Firenze og Lucca.

Duit (Doit, Dejt, Deut). Siden 1300-tallet betegnelse for en mønt i Nederlandene på 1/4 → *groat* eller 1/8 → *stuiver*, oprindeligt af sølv. Fra 1573 kun præget i kobber. Spanierne har til deres besiddelser i de sydlige Nederlande (Spanske Nederlande) ladet præge 1/2 duit, duit og dobbelt duit=4 → *patard*. De forenede Ne-

Duka

derlande, dvs. de 7 nordlige provinser fortsætter hver udgivelsen af duit indtil de urolige år omkring 1797. Mønten er også præget i Cleveland under Brandenburg-Preussen. På grund af møntens ringe værdi (1/4 skilling dansk) blev den ikke regnet for meget, og derfra udtrykket »det er ikke en døjt værd«. Duit mønter blev i stort antal udmøntet til Hollandsk Ostindien (Indonesien). De sidste præget 1802-26 bærer indskriften 5 1/16 G., hvilket betyder, at 5 stk duit = 1/16 gylden. I 1802 var forholdet ellers blevet ændret til at 6 D. = 1/16 gylden, men dette blev ikke ændret på de følgende mønter. Mønter præget 1833-40 med værdi-angivelsen 1 eller 2 CT. er reelt duit og dobbelt duit, der er videreført i decimalsystemet som cent og 2 cents. I Ostindien gik der 100-120 D. på en rupie eller gylden. Omkring 1850 skal der have været 4000 millioner stykker duits i omløb i Ostindien. Samtidig var for 21 millioner sedler (recepissen) i omløb, men de blev inddraget 1854 samtidig med, at man begyndte at nedbringe mængden af de ældre duitmønter.

Dukat. En af de vigtigste guldmønter gennem tiderne. Den blev oprindeligt indført i Venedig 1285 og gik også under navnet → zecchino. Mønten vejede ca. 3,5 g og var af rent guld (24 karat). I Venedig vedblev man at præge mønten indtil maj 1797, da Bonaparte besatte landsdelen. Typen var byzantinsk inspireret. På forsiden Kristus i mandorla (mandelformet glorie, der omgav hele skikkelsen), medens bagsiden viser St. Markus og en knælende doge. I møntens omskrift står: SIT.T. XPE.DAT.Q.TV. REGIS. ISTE. DVCAT, og derfra har man ment, at ordet dukat stammer. Ordet var dog kendt før dette tidspunkt som ducati argenti for en venetiansk sølv-mønt, og så tidligt som omkring 1149 udgav Roger II for Apulien på

Sicilien en sølvmønt (ducatu apulie) med indskrift: R.DX AP (Rogerus Dux Apuliae).

Sammen med → florinen, som Firenze udgav fra 1252, blev dukaten hurtigt populær andre steder. Dette førte til udgivelsen af såkaldte guldylden i andre europæiske lande, den første i Ungarn (udmøntet fra 1325). Den fik også udbredelse i Sydtykland. Mønterne gik under navne som ungarsk florin, ungarsk gylden eller blot gylden, men senere er dukat-navnet slået igennem. Dukat-udmøntningen i Tyskland og Østrig blev enorm, idet ikke færre end 250 fyrster, biskopper, byer etc. prægede dukater; nogle kun i kort tid, andre i århundreder.

I Danmark indførtes dukaten i 1531. Mønten kaldtes for → ungarsk gylden, men havde dukatens vægt 3,49 g og finhed 0,986 og finvægten 3,44 g. Den i 1637 udgivne guldmønt kaldtes i forordningen fra 1635 for ungarsk ducat, og ducat-navnet ophørte først i Danmark i 1802. En enkelt mønt fra Fr.2. 1564 har på bagsiden den pudsige værdi-angivelse: 1 DOG KATE (dvs. 1 ducat).

I Sverige begyndte udmøntningen af 1 dukatmønter 1654 under Karl X Gustav (1654-1660) og fortsatte til 1868. Et par svenske guldmønter præget 1568, 1569 og 1573 fra Erik XIV og Johan III, der traditionelt har betegnelsen ungarsk gylden, har en højere finvægt (4,12 g) end dukaten.

I Østrig prægedes dukater til 1914 + senere nypræg og i Holland præges den stadig (1989) som bullion – eller samlermønt. Der har fra flere sider været forsøgt udgivet kataloger over alle de forskellige ducat typer, således Koehlers Ducatenkabinet fra 1760, der medtog over 3000 forskellige, samt en slags opfølger i Soothers Ducatenkabinet fra 1784.

Dukaton. Sølvmønt til en værdi af 3 gylden præget i de sydlige Nederlande (Spanske Nederlande)

første gang 1618 af Albert og Isabella. Den skulle være sølvækvivalent med → dukaten. Vægten var først ca. 32,5 g finheden 0,944 og finvægten 30,66 g, men senere faldt finvægten til 28,88 g. De første bar på forsiden Albert og Isabellas portrætter, medens bagsiden havde et af løver holdt våbenskjold. Senere bar forsiden en springende rytter med hævet sværd. Dukatonen blev indtil 1755 præget af de Habsburgske Nederlande, hvorefter den blev afløst af → kronen-taler. De Nordlige Nederlande overtog møntværdien fra 1659 og prægede den som en → zilveren rijder (sølv ridder) til 1792.

En svensk dukaton var 4 karoliner med værdibetegnelsen 8 mark. Den er præget 1664-1672 og 1692-1704 med stort set samme finvægt (ca. 28,9 g) som dens nederlandske forblende.

Dump. Engelsk udtryk for små, meget tykke mønter. Kendte eksempler er de ceylonesiske mønter med elefanten på bagsiden, den engelske 1/2 penny 1717-18 fra George I (KM 549) eller de → bit, der blev udstanset af spanske pesos eller colonatos og kontramarkeret til brug mange steder i det Caraibiske område. Den samme betegnelse har det midterstykke, der i Australien i 1813 blev udstanset af spanske pesos og kontramarkeret med værdien 15 pence (→ Holey Dollar). De mange indiske delstaters kobbermønter fra 1700 og 1800-tallet på små tykke blanketter, der kun tillader, at en del af stempelset ses, kaldes også for dumps.

Duodecimalssystem (dodekadisk system, zwölfersystem). Målesystem, hvori enhederne er valgt sådan, at enhver af dem er indeholdt 12 gange i den nærmest større. F.eks. gik der 12 oboler på en græsk stater, As var inddelt i 12 unzer, og i det engelske system var shilling indtil 1971 = 12 pennies. Det duodecimale system (12 systemet) har den fordel

overfor decimalsystemet (dekadisk system eller 10 tal systemet) derved, at 12 er deleligt med forholdsvis mange af de lavere tal, nemlig 6, 4, 3 og 2 medens 10 kun er deleligt med 5 og 2.

Duplone (Dublon). Navnet på en række guldmonter fra schweiziske kantonen, bl.a. Bern, Luzern og Solothurn. Mønten blev gjort til hovedmønt i Den Helvetiske Republik i 1800. 1 duplone=16 franken. Dens vægt er 7,64 g med finheden 0.900.

Dupondius. Romersk mønt=2 as. Allerede fra 241 f.Kr. under den Romerske Republik cirkulerede støbte → aes grave med dupondius betegnelse II. I kejsertiden var dupondien af størrelse og vægt omtrent som as-

Romersk dupondius udmøntet under kejser Hadrian (117-138).

sen. For at markere forskellen blev assen præget i kobber og dupondien i → aurichalcum (orichalcum) – en messing legering, der meget lignede guld. Desuden var portrættet på dupondien for det meste forsynet med en strålekrone for at angive det som et dobbeltstykke, dvs. 2 as. Som følge af overgang til nye mønttyper, forsvandt dupondien fra cirkulationen i sidste trediedel af det 3. årh.

Dwt. → Pennyweight

Dyak (Dak), indtil 1800-tallet navnet på det nepalesiske 2 paisa stykke.

Dütken (Düttchen, Dütgen, Dötken, Dötgen). Navn for polske og andre → dreigröschler mønter, der til omkring 1600 i uhyre mængde oversvømmede Sydøst-Tyskland og Ungarn. Navnet skal efter sigende komme af det polske dudek. Nikkel 10 pf. stykket kaldes endnu omkring 1900 for düttchen i Øst- og Vestpreussen.

Betegnelsen bruges også om nordtyske treskillinge (1/16 rigsdaler), dvs. 3 skilling lybsk i modsætning til de danske, der kun var det halve værd, idet 3 sk.lb.=6 sk.dansk. Denne møntsort udmøntes efter → Kipper- og Wippertiden af Fr.III (fætter til den danske konge Fr.3.) i Gottorp og af den senere danske konge Fr.3. som ærkebiskop af Bremen samt i Glückstadt. Disse mønter vejede ligesom Chr.4.'s 3 skilling lybsk 1,785 g med finhed 0.812 og finvægt 1,45 g. I Tyskland præges denne møntsort til hen imod 1690.

Dyretinmønter → Tindyreremønter.

Dæli brakteater. Norsk møntskat fundet 1840 af Anders Andersen Dælie ved Hedemark. Skatten omfattede ca. 4500 små tynde → brakteater fra kong Sverres tid. Brakteaterne er stumme, idet der kun er et bogstav eller en geometrisk figur på dem.

Dæliskatten. Stort norsk møntfund, der kom for dagen i maj 1840, da ejeren Anders Andersen Dælie på sin gård i Nes på Hedemark kørte sten. Han fandt ca. 5000 mønter, hvoraf ca. 4500 var små brakteater fra kong Sverres tid (1177-1202). Mange af mønterne i fundet blev solgt som dubletter og andre byttet bort til mange museer i Europa. Ca. 500 var udenlandske mønter fordelt på 3 danske, 83 svenske, 10 engelske, 294 tyske og 71 uvisse. Det

menes, at fundet er nedlagt ca. 1200.

Lit: Nordisk Kultur XXIX s.67.

Dødningshovedmønter (eng.: Devil-face eller Ghost-face money; kin.: Yi Bi Qian). Møntform fra det sydlige Kina omkring 700-300 f.Kr. Det var små ovale bronzestykker med en konveks hvælvet overside og flad bagside. Foruden et hul i den ene ende er de forsynet med forskellige tegn. En af typerne kaldes også

Kinesisk »dødningshovedmønt«.

»næse-mønt«, medens en anden kaldes »myre-mønt« på grund af tegnets lighed med en myre. På engelsk går disse mønter ofte under betegnelsen »Ant-nose-money«. Om stykkerne har været vægte med møntværdi eller er brugt i forbindelse med begravelser, er meget diskuteret.

Dødsmedaljer. Lige siden medaljekunstens opståen har man brugt dette kunstneriske medie til at forherlige store mænd og herskere efter deres død. Medaljekunsten under den italienske renaissance blev optakten til en række prægtige dødsmedaljer, og i Danmark fremstillede Jacob Binck en medalje i anledning af Fr.1.'s død 1533. Siden er præget flere dødsmedaljer af senere konger.

Dødsmonter. I Tyskland har man særlig i 1600- og 1700-tallet udsendt mange forskellige D. i form af »Be-gräbnis'- eller »Sterbemünzen«. Mest brugt var sterbentaler (dødsdaler) der blev præget for de mange fyrstehuse i Tyskland. Traditionen blev videreført helt til 1900-tallet med mange 2, 3 og 5 mark stykker ved forskellige rigsfyrsters død. I Tyskland er disse mønter et yndet

Døjt

samlerområde. I Danmark har man ikke præget egentlige dødsmonter, men derimod → tronskiftemønter og en lang række → dødsmedaljer.

Døjt → Duit.

Døtgen ↔ Dütken.

E

Eagle. Betegnelse for amerikansk guld 10 dollar mønt, hvis navn blev foreslået 1785 af Thomas Jefferson, der senere blev præsident. Mønten er præget 1795-1933 i forskellige typer, også som dobbel eagle (20 dol-

USA: Eagle (10 \$) 1799.

lar) og half eagle (5 dollar), men altid med nationalsymbolet den amerikanske hvidhovede ørn (Bald eagle) som bagsidemotiv – deraf navnet. Der findes utrolig mange forfalskninger af disse mønter.

Ebbelnæsfundet. Større dansk møntfund ved Ebbelnæs by i Storstrøms amt 1949, indeholdende 4711 hele samt 280 overklippede halve mønter, der tilsammen vejede 6,184 kg. Fundet, nedlagt ca. 1348, indeholdt næsten udelukkende udenlandske mønter – turnoser, sterlinge og hulpenninge, dog også fire stk. Visby → goter af ældste type.

Lit: Danmarks middelalderlige skattefund, Kbh. 1992, Vol. II s. 126-130.

Ebenezer. »Hjælpens Sten« omtales i 1. Samuels bog 7:12. Et gammeltestamentlig symbol brugt på flere danske mønter og medaljer, først og fremmest på Fr. 3.'s mønter til minde om den afslåede storm på København den 10.-11. feb. 1659. Ebenezer kronen, den dobbelte værdi samt afslag af værdier helt op til portugalsøer (10 dukater) findes med

Ebenezerkronen 1659, Frederik 3. (1648-1670), H. 98.

bagsidemotivet: Ud af en sky kommer Guds hånd, der med retfærdighedens sværd afhugger svenskekongens hånd, som begærligt griber ef-

ter den danske krone. Ebenezer optræder også på medaljer i samme anledning og på en Fr. 5. dukat 1758 (Hede:21).

Eckhel, Joseph Hilarius (1737-1798). Østrigsk numismatiker og chef for møntsamlingen i Wien. Han er derudover kendt for sit grundlæggende værk om de antikke mønter: »Doctrina numorum veterum« 1792-1798. Det såkaldte »Eckhelske system« benyttes stadig ved ordningen af antikke græske mønter. Danske numismatikere som Zoega og Ramus havde studeret hos Eckhel, og Fr. Münster benyttede en betydelig del af sit ophold i Rom i 1786 til at afskrive Zoegas afskrift af Eckhels »System der Numismatik«. I 1782 tildeltes han den danske for-tjenstmedalje Pro Meritis.

Lit: NNUM 1950 s. 120-124, 1994 s. 186.

Gibraltar 14 ecu/10 pounds 1992 samt 2 ecu der cirkulerede som betalingsmiddel under den numismatiske kongres 1991 i Belgien.